

אהלי שביעית

שביעית פ"ו מ"א

פרשת כי תבא • גליון 1

דבר שביעית

רבינו מרן הגר"ד לנדו שליט"א

אי קדושת שביעית מתחללת ע"י שימוש

קדושת שביעית מילתא היא, והדינים האמורים בשביעית מכוּחה באים והם דינים האמורים בה אך קיומה הוא עצמי. וכמו כל עניני קדושה בעלמא הקדש תרומה ומע"ש, (ומיהו בזיון דקדשים שכ' בחזו"א סי' י"ד ס"ק י' ד"ה והא בתרומה ומע"ש, ליתא בשביעית). ועיין בתו"ט פ"ח מ"ח דשביעית לא חשיב חולין לענין קרבנות חובה. ודברי מהר"ט ח"א ס"ס מ"ג בד"ץ באו פריצים וחללוה בקדושת שביעית ידועים. (מיהו דבריו ז"ל צ"ע).

ויל"ע בד"ץ שביעית אם מתחללת ע"י השימוש בה דומיא דתרומה דאמרין בה כריתות ז' א' דכהן שסך בשמן של תרומה מביא בן בתו ישראל ומעגילה ע"ג, ועי' מל"מ פ"א מתרומות ה"ח לענין מע"ש בד"ץ זה, וע"ש מה דאיתיי עלה בזה מירוש'. ויש לדון בזה לכא' גם בשביעית. עי' רמב"ם פ"ה משו"י ה"י. ומיהו צ"ב אי דין זה תלוי בקדושה או אף אי לא הוה קדושה שייך ענין זה ול"ע.

קדושת שביעית בפירות האסורים בהנאה

וכיון שענין הקדושה דפירות שביעית נפרד בשרשו מדיני השימוש בהם (אף שתלוים ובאים מכוחו ודינו), יש לדון בפירות שביעית שהם מאכלות אסורות, בין בעיקר צמיחתן בין שנעשו אח"כ, בין דאורייתא בין דרבנן, בין ודאי בין ספק, בין שהם אסורים בעצמותם בין שבלעו איסור, אי פקעה קדושתם או לא, וכמובן דכל הפרטים הנ"ל אינם תלויים בהכרח זה בזה, ויש מקום לדון באת"ל בהם. ויל"ע. ובעי הכרעה מגמ' או מעומק הסברא. ומיהו לענין היתר הפסדתם יתכן שהוא נפרד מהנושא דקדושה, דשפיר איכא למימר דאף דקדשי (ותופסין דמיהן, וחיבים (אולי) בביעור, ואין מביאין מהם קרבנות חובה לתו"ט (פ"ח מ"ח), אף בגווי דל"ש פסול דממשקה (ישראל), מ"מ שפיר דמי להפסידם כיון דלא חזו למטרתם, ואף איסור דרבנן יתיר להפסידם וכמו שדן בזה בחזו"א (סי' ט' סק"ו). ודו"ק מדיני משמרת בתרומה בכה"ג, ומיהו ל"ד שרשי הגדרים בתרומה ובשביעית זל"ז.

א. במי שנמנע מלאכול מע"ש וקדשים דיש בו עוון של בזיון קדשים. ב. כתב ע"ז רבינו. (ויל"ע בתוספתא ספ"ח דמנחות ותוספתא דשקלים דאיתיי מיוחס לר"ש ת"כ בהר פ"א ה"ו ויעי' שמש"כ בזה). ג. גבי דמי שביעית שנמסרו ביד נכרי, וז"ל בקיצור, כיון שכל זה הוא מטעם קדושה כל שהוא ביד העכו"ם נפקעה מקדושתה מהא דאמרין בפרק ר' ישמעאל דף נ"ב ב ובאו בה פריצ' וחיללו' מכיון שבאו ליד עכו"ם נעשו חולין. ומיהו לענין פירות עצמן אין ללמוד מכאן דשאני הקדש שמתוך שהוא יוצא לחולין ע"י פדיון אף הוא מתחלל בידם אבל פירות שביעית דאין להם פדיון דלעולם הפרי עצמו אסור אינם מתחללים בידם אבל לענין הדמים פשיטא שלא חל עליהם שום קדושה בידם, והשתא אם כלי שרת שהיו מקודשים מתחילה משבאו לידם נעשו חולין. כ"ש מה שלא חל עליהם קדושה עד

שי"ה שביעית

רשכבה"ג רבינו מרן שה"ת שליט"א

ש. כתב רבינו שליט"א בדרך אמונה פ"א מהל' שמיטה ויובל סק"ט וז"ל בעל דירה בבית משותף והשכנים עושים בגינה מלאכות האסורות וא"א למנעם צריך להפקיר בפני שלשה [דוקא] את חלקו בגינה המשותפת, ואם הדירה רשומה על שם האשה גם היא צריכה להפקיר, ואם עושים רק מלאכות דרבנן יש מקילין שאי"צ להפקיר ע"כ, לענ"ד דין זה תמוה שהרי לדעת הרמב"ם כתב רבינו בדרך אמונה שם סק"א דאין העשה דשביעית על הבעלים אלא על הארץ, והעובד עובר בעשה ולא הבעלים, ומן התורה יכול לזרוע ע"י גוי ואין בזה אלא איסור דרבנן, וכן דעת תוס' ע"ז דף ט"ו ב"א וא"כ אף אמנם שכ' שם דעת תוס' רבינו אלחנן שגם ע"י גוי יש איסור דאורייתא שהבעלים מצווה על שביעית שדהו, מ"מ בכאן שהמלאכות נעשות בעל כרחו של השותף בגינה לכא' יש להקל, שהרי מצינו לענין שביעית בהמתו שכ' הריב"ש בס' ק"א דבכה"ג שהשותף הגוי עובד בבהמה בעל כרחו אינו עובר איסור, והו"ד במג"א סי' רמ"ו סק"י, ג. ואמנם בשעה"צ שם סק"ז הובא ממהם יהודה ומחש"ה שהבי"י חולק ע"ז, מ"מ לכא' משמע דהמ"ב לא הכריע בזה, וא"כ לענין שביעית שדהו דקיל משביעית בהמה יש מקום לסמוך על המקילים ולא לחייב את בעל השדה להפקיר ולהכנס לחשש הפסד.

ת. החזו"א בס' כ"א סק"י כ' דגם בעליה עובר^ב הבאתי בצה"ל אות א'.

ש. בהנ"ל לענ"ד עדיין צ"ע דהא לא הוזכר בחזו"א וכמו"כ בראשונים הסוברים שאדם מצווה על שביעית שדהו, שיהיה מוזהר בזה אף שעובדים בה בעל כרחו, ולענין שביעית בהמתו דעת הריב"ש דאין עובר והובא במ"ב סי' רמ"ו סק"ג, ואם יוודע דין זה לרבים שחייב להפקיר יתרבו הקופצים לעבוד בשדות שומרי שמיטה כדי שיוכלו לזכות בהן מן ההפקר.

נערך ע"י הגאון ר"י מקלב שליט"א

א. יעויין בתוס' שם שכתבו דשדה לא שייך בה שאלה ונסיוני, [שנחוש שישאלנה לגוי ויעבדה בשביעית בעודה תחת יד הישראל], תדע דהא לא אסרין מכירת שדה לגוי מהאי טעמא כי היכי דאסרין בהמה גסה ע"כ, ובחזו"א סי' י"ז סק"ה כ' דמשמע מדבריהם שאין האיסור של שביעית השדה תלוי בבעלות, אלא העובד בשדה עובר על איסור שביעית, אלא כונת הגמ' שם שהאיסור של שביעית בקרקע תלוי והעבירה נעשה בקרקע, אבל אם עובד בה גוי בשכירות אין ישראל עובר משום שביעית, ולכך לא שייך גזירת שאלה ונסיוני עכ"ד, ושואל אחד שאל לרבינו שליט"א דבמהרש"א שם לא נראה כן, שכ' שם דלכא' נראה מדבריהם דשכירות ודאי שייך בזה, [שאם ישכירה לגוי ויעבוד בה יעבור הישראל משום שביעית], אלא דס"ל דמשום גזירה דשכירות לחוד לא אסרין מכירת שדה לגוי, ודחה זה דחזוין דמשום שכירות לחוד נמי אסרין, ופי' דבריהם באופן אחר ע"ש. ונראה מדבריו דלא כמש"כ בחזו"א דלעולם ס"ל לתוס' דאדם מצווה על שביעית שדהו ואיכא איסור אף על הבעלים, ושייך למיגור אטו שכירות, כיון שאם יעבוד בה הגוי יעבור על איסור שביעית, ומש"כ התוס' דשדה לא שייך בה שאלה ונסיוני, היינו משום דלא שכיח כן בשדה, אבל לולא זאת הוה גורין, והשיבו רבינו בזה"ל "דעת מרן אינו כן, עכ"ד, והיינו דהחזו"א פי' דבריהם כנ"ל ודלא כמהרש"א, ועי' בתשובה הבאה ובהערה שם שנתבאר דאף לדעת החזו"א הא מיהא יש לדחות דעד כאן לא כתבו התוס' אלא דהבעלים מצווה שתשבות הארץ מעבודת גוי, אבל מוזהר הוא על שביעית מעבודת ישראל ע"ש.

ב. יעוי' וז"ל ודין הפועל כדון בעה"ב, וכל שמותר לבעה"ב מפני ההפסד מותר גם לפועל לעשות אצל בעה"ב, וכל העבודה האסורה אסור לפועל לעשות והעבירה על העובד וגם בעה"ב עובר בשביעית שדהו עכ"ל, ועי' בצה"ל אות ב' שהביא רבינו דכדעת תוס' רבינו אלחנן כן הוא בתוס' ר"ד ע"ז ט"ו ב', וכ"כ המנח"ח מצוה ק"ב שאם השכיר שדה לגוי או לישראל רשע שיעבוד בשביעית, עובר בעשה דושבתה הארץ עכ"ל, ובמנח"ח שם כ' דש"ס מפורש הוא בע"ז ט"ו ב' גבי שביעית בהמתו בשבת, דאמרין אין אדם מוזהר על שביעית בהמתו בשביעית א"ל אביי הרי שדה דאדם מוזהר על שביעית שדהו בשביעית מניין וכו', ובקובץ תשובות למרן הגר"ש אלישיב זצ"ל ח"א סי' רכ"ט ציין עוד בזה להמהרש"ל בב"מ דף צ', ויעי' שם שכ' בדודאי אסור אמירה לכותי בשביעית אפי' אם תאמר שמותר בשבת, לפי שהשביעית תלה השי"ת קדושה בארץ דכתיב שבת שבתון יהיה לארץ והבן, ומבואר דס"ל דהבעלים מצווין על שביעית השדה, ומשום כן פשוט דאמירה לנכרי אסורה ע"ש, ומאחר דנקטינן לדינא דבעה"ב מצווה על שביעית שדהו,

שי"ח שביעית

רשכבה"ג רבינו מרן שה"ת שליט"א

ת. ההוראה הוא ממו"ח שליט"א¹, ולא דמי לבהמה דכאן עובדים לטובתו והוא נהנה מזה, ויכול להפקיר בפני ג' אוהביו ולא להודיע לרבים.

ש. בהנ"ל ראיתי במבי"ט ח"ב סי' ס"ד ובמהרי"ט ח"ב סי' נ"ב שכ' להתיר להשכיר השדה לגוי לשבע שנים אף שבתוכם יארע שנת השמיטה, ויעוי"ש במבי"ט דלא אסרו כי אם להשכיר בשביעית או בסמוך לה ולפי שדומה כאילו אומר לגוי לעבדה בשביעית, והובא דבריהם להלכה בפאת השולחן סוף סי' כ"ג, הרי מבואר דס"ל דמן התורה אין אדם מוזהר על שביטת שדהו שאם היה איסורו מן התורה לא היו מתירים להשכיר בהבלעה.²

ת. מה הראיה מגוי לישורא ששושה באיסור גמור.³

ש. בהנ"ל צ"ע היאך יועיל ההפקר והלא ברשימות של השלטון הנקרא טאב"ד עדיין הוא רשום על שמו, ומאי שנא מהיתר המכירה שאינו מועיל מהאי טעמא שאין רושמים את הקרקעות על שם הגוי בטאב"ד.

ת. לזה סגי.

וכמבואר בחזו"א וכנ"ל, ס"ל לרבינו שליט"א דאין להקל בזה אף כשהעבודות נעשות בעל כרחו ועיין.

ג. בצעה"ל קט"ו ציין ע"ז רבנו שליט"א לספר תורת השמיטה בשם מו"ח שליט"א, ועי' בזה בס' קובץ תשובות ח"א סי' רכ"ט. וידידי הג"ר ישראל אדלשטיין שליט"א העיר בזה עפ"י דברי המרדכי הלכות קטנות סי' תתקמ"ד דכשנפסקו חוטי הציצית בשבת שרי ללבוש הבגד כיון שהוא אנוס על ביטולה, וה"נ למה יצטרך להפקיר שדהו והלא הוא אנוס על המלאכה הנעשית בשדהו, ואף שכ' המג"א סי' י"ג סק"ח דמדרבנן אסור ללבושו היינו לענין שלא לעשות מעשה ללבוש הבגד, אבל בלא מעשה אפשר דגם מדרבנן שרי, ויש לזון דשאני התם דאין איסור ללבוש בגד בלא ציצית רק שמצווה להטיל בו ציצית, וכל שאנוס הוא מלקיים המצווה אינו מחוייב לעשות טעדין כדי להיות פטור מן המצווה, עי' אשל אברהם [בוטשאטש] או"ח סי' י"ג, ועי' בפמ"ג שם א"א סק"ח, אבל הכא שאסרה התורה העבודה בשביעית אף העשה יסוד המצווה הוא שרצון התורה שלא תיעבד הארץ בשביעית, ובהו"ל דצריך לעשות מה שביטלתו כדי שלא יבטל העשה על ידו ועיין.

ד. כבר תמה ע"ז במנח"ח מצוה שכט' אות י' וז"ל ובהיותי בזה ראיתי בספר פאת השולחן סי' כג' סק"א מביא בשם המהרי"ט דמותר להשכיר שדהו לגוי בשביעית בהבלעה, וכבר כתבתי כאן [מצוה שכט' אות א'] ולעיל כ' כי תשא [מצוה קי"ב אות א'] דמבואר להדיא במס' ע"ז טו' ב' כשם שאנו מצווין על שביטת בהמתני בשבת כמו כן אנו מצווים על שביטת ארצנו בשמיטה, א"כ בודאי אסור להשכיר לו שדה כמו שאסור להשכיר בהמתו בשבת, כן נראה פשוט ואמת עכ"ל.

ה. כוונת רבינו שליט"א דאפשר שאף המתירים להשכיר שדהו לגוי בשביעית ע"י הבלעה, מודו דהבעלים מצווים על שביטת השדה, רק דס"ל דאין מצווה כי אם שתשבות מעבודת ישראל, אבל מעבודת גוי שאינו מוזהר על השביעית אף הבעלים אינם מוזהרים שתשבות השדה ממלאכתו, דע"כ אין גדר מצות השביטה שעל הבעלים להיות מצווה שהארץ תהא שובת ממלאכה, וכמו שהוכיח החזו"א בס' י"ז סק"ח ממה שאינו מצווה לעקור האילנות והספיחין, וכ' שם דע"כ אין שביטת הארץ כשביטת בהמתו, ואינו מצווה אלא שתהא שובתת אלא ממלאכת אדם בה, ומהאי טעמא כתב שם כנ"ל דיש מקום לומר דדוקא כשעובד בה ישראל מצווה על שביטתה, ולא כשעובד בה גוי ע"ש. ועפ"ז כתב רבינו בבה"ל פ"ח ה"ב ד"ב זה הכלל, בדעת התוס' בעי"ט ו"ו ב', דאף לדבריהם לא שרי מן התורה כי אם לשכור גוי שיעבדו בה, אבל הא מיהו האיסור הוא על השדה, לענין שעובדים הבעלים בעשה אם יעבדו בה ישראל עי"ש.

ו. עי' חזו"א שביעית סי' כ"ז וז"ל הנלקטים וז"ל הנלקטים בשביעית פטורים מן המעשר אף אם נמכרו, א. מפני שנמכרו ע"י שליח ואין שליח לדבר עבירה. ב. מפני שלא נמסר להם בטאב"ד, ואם היה הערבי תובע לקיים המקח היו אומרים לו כך דינכם דבלא רשימת הטאב"ד לא קנה. ג. מפני שבלב כל אדם שאינו קנין באמת, ובמכירת חמץ אמרינן כדי שלא יעבור בב"ג גמר ומקנה, אבל הכא בשביל הפקעת מצות שביעית לא ימכרו כל הארץ לנכרי, אדרבה נוה לנו לשמור את השביעית מלמכור כל הארץ לנכרי עכ"ל. והו"ד בדרך אמונה פ"ד ס"ק ר"ג, ואף אמנם דמבואר דהמכירה אינה מועלת לפי שלא נמסר להם בטאב"ד, הלא כתב החזו"א הטעם לפי שאם הגוי יתבע לקיים המקח יאמרו לו כך דינכם דבלא רשימת הטאב"ד לא קנה, אבל כשהישראל מפקיד באופן המועיל שפיר יכול ישראל אחר לזכות בו, ולא יכול המפקיד לטעון טענה זו.

והראוני בחשוקי חמד נדרים דף פ"ד ב' שדן בדבר קופת צדקה שתומכת בעניים שאין להם דירות משלהם, האם יכול עני שיש לו דירה להפקירה כדי שיוכל לקבל תמיכה מקופת הצדקה והוארץ שם בזה יעו"ש, וכ' שם דיש להעיר דאולי לא מהני ההפקר מאחר והדירה רשומה בטאב"ד על שמו, ועי"ז כ' החזו"א לגבי היתר מכירה, דמה מועיל המכירה לנכרי, כשנמכר רשום על שם הישראלי, וכתב שם אמנם נראה דשאני התם שהיהודי לא מעונין שהגוי יזכה בקרקע, משא"כ בענינו שאם משהו יזכה יסיכים לך הבעלים, ויעיין בדרך אמונה פ"א משמיטה ויובל ה"א סק"ט] שכתב בשם מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שבעל דירה בבית משותף והשכנים עושים בגינה מלאכות האסורות וא"א למנעם, צריך להפקיר בפני שלשה את חלקו בגינה המופקרת, הרי שמהני הפקר למרות שהדירה רשומה על שמו בטאב"ד, והסברא כנ"ל שהוא מתכוון בלב שלם, ואם יקחו ממנו את חלקו הוא יהיה מוכן אף להעביר את השם בטאב"ד עכ"ד, ולא הכנתו מ"ט פשיטא ליה שכשיזכו בחלקו יהיה מוכן להעביר את השם בטאב"ד, שהרי אף דגמר ומפקיד מ"מ הלא השיב רבנו שליט"א שיוכל להפקיר בפני ג' מאוהביו, ובודאי שהוא בוטח בהם שלא יבואו לזכות בשלו, וכיון שכן נמצא דמצפה שיוכל לחזור ולזכות בה לאחר שביעית, וכשלא יארע כן בודאי לא יהא ניהא לו, ולכא"ו יותר נראה לומר דא"צ לזה, ד"ל כמשנ"ת דכיון שבדיננו הפקרו הפקר שפיר יכולים לזכות בה, ואפשר דאף לאחר שזיכו בה לא יוכל הזוכה לכופו להעביר הקרקע על שמו בטאב"ד, ומ"מ לא אכפת לן בה כיון שמן הדין שייכת לזוכה ודו"ק.

דבר שביעית

רבינו מרן הגר"ד לנדו שליט"א

ולהמבואר בחזו"א (סימן ו' ס"ק י"ז) דלר"ע תופסין ספיחין דמיהם מתבאר דאית בהו קדושה, דהא לר"ע ספיחין אסורין מה"ת ומ"מ יש בהם קדושה, [ויש עוד אפשרות להסביר גדר ספיחין לר"ע, וכתבתי במקום אחר, ואכ"מ]. וזה דין קדושתם, שנאסרו לשימוש מהתורה, וכך נאמרו הלכות שביעית, לחלק הצומחים בשביעית מהם נאמר בהם דין שימוש, ומהם נאסרו, ומיהו ביעור לית בהו וכמש"כ הר"ש (ודו"ק אם ר"ש לשיטתו בזה, אך לרמב"ם בדין ביעור אפשר דחייבים, ועיין). עוד יש לדייק מדין תפיסת דמים אחר ביעור כמש"כ בתוס' קידושין נ"ו ב' ד"ה המקדש וכדברי החזו"א הנ"ל ולע"כ, ועי' בחזו"א סי' י"ד סק"ג ואו"ש הלכות מע"ש פ"ז ה"ג.

והנה אין ענין זה, כאמור, תלוי (בהכרח) בדין קדושתם, ולכן יתכן דשפיר דמי להפסיד ספיחין (וכהוכחות החזו"א, מיהו לא סמך להכריע על פיהן ע"ש ס"ק י"ח) ואעפ"כ דין ביעור יהא בהם וכמשמעות הר"ש פ"ט סמ"א, ואין כאן סתירה להיתר הפסד.

ויל"ע אי מצנין תו לחלק בזה לענין סחורה, דהפסד שרי בהם כיון דלא חזו בפועל לאכילה אבל לסחורה תליא בעיקר הקדושה ודין תורה, ולכא"ו אינו נראה לחלק בזה. ואת"ל דיתכן לחלק, י"ל דספיחין אסורין למלוגמא מד"ת¹, דאף דמטעם הפסד שפיר דמי מ"מ לסחורה אסור, והוא ע"פ מה שכתב בחזו"א (סי' י"ג ס"ק ח') ככה"ג בשימוש בלתי ראוי, דיש בו גם איסור סחורה (ועיין רש"י ב"ק ק"ב א'). [ועיין ספר משנה ראשונה רפ"ח דהביא מש"כ הרמב"ם פ"ה כל שהוא מיוחד למאכל אדם כגון חטים תאנים וענבים אין עושין ממנו מלוגמא, והא חטים יש בהם דין ספיחין ומ"מ כ' הרמב"ם דאין עושין מהם מלוגמא. ודבריו ז"ל צ"ב דהא משכח"ל הטעם שאין ספיחין בדי' שדות].

שכאו לרשותם. ד. דדן לומר דמע"ש ששך בו יצא מידי קדושתו ומותר להשתכר בו. ה. ז"ל שם. שמן של שביעית אין חוסמין בו תנור וכירים ואין סכין בו מנעל וסנדל ואין סכין אותו בידים טמאות נפל על בשרו משפשפו בידים טמאות ולא יסוך רגלו בתוך המנעל אבל סך הוא רגלו ולבוש המנעל וסך גופו ומתעגל על גבי קטבליא. וז"ה ברמב"ם פ"א מהל' תרומות ה"ו וז"ל וז"ל, ועי' ש"ש בני"כ דפי' הטעם משום דמחוללת ועומדת וכהיא דכריתות. במקו"א הוסיף ע"ז רבינו - נידון דיכית שביעית בידים טמאות, רמב"ם שם ה"ו, כמדומה דמגדר גנאי לשביעית הוא, ודו"ק להנ"ל. ו. ר"ל בפירות שביעית שיש בהם איסור אחר כגון ערלה וכלאים. ז. כתב ע"ז רבינו. (ונפק"מ למעשה, אולי, בחולה שאין בו סכנה וצ"ע בגדר שימוש בספיחין בזה אי דמו לאיסור"ג דרבנן שלא דרך הנאה). א"ה. כלומר דבכריא ודאי הוי נ"מ, אבל בחולה יש להסתפק בזה אי דמו לאיסור"ג דרבנן שלא דרך הנאה.

ליקוטי שביעית

רשכבה"ג רבינו מרן שה"ת שליט"א

מצות אכילה בפירות שביעית

ברמב"ן (בשכחת העשין מצוה ג') הוסיף מצות עשה דלאכלה בפירות שביעית, ובמגילת אסתר שם הבין בדברי הרמב"ן דיש מ"ע באכילת פ"ש [וכתב שם דהרמב"ם פליג ע"ז], אבל בחזו"א (סי' י"ד ס"ק י') כתב דכוונת רמב"ן לאיסור עשה דהפסד פירות שביעית דילפינן לה מלאכלה והוכיח כן מדהוכיח רמב"ן שם איסור סחורה אע"ג דאין בזה סתירה לעצם האכילה, ועי"ש שכתב דגם כמע"ש אין חיוב לאכלם אלא דאם לא אכלן נחסר מצוה ויש בו עון של ביוון קדשים, עי"ש.

ונראה דגבי שביעית אפילו אם אוכלן אין מקיים שום מצוה, וכן מוכח מהא דאין מברכין על אכילתה [ולא דמי לתרומה ומע"ש], וכן לא מצנין דיהיה בזה נידון כטועה בדבר מצוה [כדאשכחן בפסחים ע"ב ב' גבי אכילת תרומה]. והחילוק ממע"ש דהתם כתוב ואלתל ומשמע שיש בזה מצוה אבל בשביעית כתיב לאכלה שהוא רק איסור לדברים שאינם לאכלה.

ולכאורה יש להוכיח עוד מהא דאמרין בובחים ע"ה ב' דאין לוקחין תרומה בדמי שביעית שלא יביאנה לבית הפסול, ותפ"ל דאין עושין מצוות חבילות ומשמע שאין בזה מצוה, אבל באמת זה אינו דא"כ תיקשי נמי מע"ש דיאסר מה"ט, ואולי משום שאינה מצוה חיובית ל"ש בזה מצות חבילות, וצ"ע. ■■■

משנת שביעית

הגאון הגדול ר' איתמר גרבוז שליט"א

דברי פתיחה שנאמרו בתחילת השיעור הראשון מוצ"ש לסדר משפטים התשע"ה

העבדים כתב בת"י: אלהן בשני דשמיטתא ובסימינא, וצ"ב מה כוונתו דהרי שמיטה אינה מוציאה, וכן בהמשך הפרשה בפסוק ונמכר בגניבתו (פכ"ב פ"ב) כתב בת"י: ויזדבן ליה בית דינא וכו' ועד שתא דשמיטתא, וצ"ב, וביאר בס' פרדס יוסף עפ"ד המגיד מישרים דהדין יציאה דע"ע בשש הוא כמו הא דאמרו ההולך במדבר ואינו יודע מתי שבת מונה ששה ימים, דעושה שבת לעצמו, ה"נ ע"ע יוצא בתחילת שבע דהוי כשמיטה שלו, וזה כוונת הת"י בשמיטתא דיסוד הדין יציאה בע"ע דחשיב כשמיטה שלו, (וכמו דיוצא ביובל ה"נ יוצא כשבע מדין שמיטה שלו), וא"כ כמו דאיכא דין שמיטה לעולם על הקרקע בשנה השביעית ה"נ לעבד בשנה שביעית שלו איכא דין שמיטה. ובהו מדויק מש"כ בריש הפרשה במעלי שביעיתא, דאין היציאה משום שעבר שש שנים, אלא משום שנכנסה שנת השביעית דהיא המוציאה, [וכן י"ל דס"ד כמו שמיטת כספים בסופה ה"נ היא בסופה וע"ז דקדק לומר במעלי שביעיתא], וע"ע בזה בס' משאת המלך, ונמצא דגם בריש הפרשה בדיני ע"ע מבואר לנו יסוד הדין דשמיטה.

התחלנו בס"ד בלימוד מס' שביעית וכמו שהורה מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א, דהו ענינא דיומא, וכבר כ"כ רבינו הגדול מו"ר מרן הגרא"מ שך זצ"ל במכתב דאיכא דינא דשואלין ודורשין בהל' החג בשנת השמיטה על עניני שביעית. ובפרשת השבוע (משפטים, פכ"ג פסי"א) הוזכר מצוה שביעית והשביעית תשמטנה ונטשתה וגו' והנה בריש הפרשה גבי ע"ע כתיב שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם, ובמכילתא דרשין דהוה שביעית למכירה ולא שביעית לשנים, [ובירושלמי פ"ק דקידושין פריך מה ס"ד דיצא בשביעית של שנים, הא א"כ לא משכח"ל יציאה ביובל כיון דיוצא בשמיטה שהיא לעולם קודם יובל, יעו"ש התירוץ ועיין מלבי"ם, ובתו"כ פר' בהר (פ"ג ה"ו איכא דרשא דיובל מוציא ולא שביעית שלא נאמר ק"ו דמה יובל שאין משמט כספים מוציא שביעית שמשמטת אינו דין שתוציא ת"ל ביובל יצא, ביובל ולא בשביעית, והובא הדין ברמב"ם (פ"ב מעבדים ה"ב) פגעה בו שמיטה ה"ז עובד, ועי"ש במל"מ]. ובתרגום יונתן כ': ובמעלי שביעיתא יפוק, ובהמשך הפרשה בפסוק דלא תצא כצאת

כלל גדול אמרו בשביעית

הרמב"ם בפיהמ"ש כ' דהטעם דבמעשרות תנא כלל אמרו במעשר כל שהוא אוכל, ואילו כאן אמרו כלל גדול, מפני שהמעשר נוהג רק במאכל אדם, אבל שביעית נוהגת בין במאכל אדם ובין במאכל בהמה, ועיין תיו"ט דהם דברי הגמ' ר"פ כלל גדול בשבת. אמנם יש להעיר בדברי הגמ' דהרי שביעית נוהגת גם במיני הצובעים וכן בלולב, דאין אוכל כלל אלא מפני שהנאתן וביעורן שוין נוהגת בהם שביעית, וא"כ הל"ל דהשביעית נוהגת בכ"ד דהנאתו וביעורו שוין ולא דוקא במידי דמאכל, (ועיין לקמן בזה). [ויעו' להלן בגמ' שם, (הובא בתוס' הגרע"ק א) דבשבת תני כלל גדול, דגדול עונשו של שבת משל שביעית, דשבת איתא בין בתלוש ובין במחובר, ושביעית במחובר איתא ובתלוש ליתא, ויעו"ש ברש"י ותוס' מש"כ לפרש דברי הגמ'].

כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעים

הנה מאכל אדם מבואר בקרא בפר' בהר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, ומאכל בהמה מבואר בקרא שם ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול, וכן בפר' משפטים יאכלו אבינו עמך ויתרם תאכל חיה השדה. אמנם לגבי מין הצובעים איכא סוגיא בב"ק (ק"א ע"ב) דאמרין שם תנן מין הצובעים ספיחי סטים וכו' יש להם שביעית, אלמא עצים יש בהן משום קדושת שביעית, ורמיניהו עלי קנים ועלי גפנים, ליקטן לאכילה יש בהם קדושת שביעית לעצים אין בהם משום קדושת שביעית, ומתרץ שם רבא אמר קרא לאכלה, במי שהנאתו וביעורו שוין, יצאו עצים שהנאתן אחר ביעורן, וילפינן מקרא דלכם יהיה לאכלה דבעי לכם דומיא דלאכלה, מה לאכלה הנאתן וביעורן שוה ה"נ כל שהנאתו וביעורו שוה, למיעוטי עצים דהנאתן אחר ביעורן. ויעו"ש בסוגיית הגמ' דסוכה (דף מ"ע א) דלולב קדוש בקדושת שביעית משום דהנאהו וביעורו שוה, וכי רש"י שם דלולב עיקר הנאתו לכבד את הבית והוא שעת ביעורו וקלקולו ודמי להנאת אכילה, ומבואר דדין קדושת שביעית תליא בהנאתו וביעורו שוין, ולכן כמין הצובעים נוהגת קדושת שביעית. וכן בלולב אע"ג דעץ בעלמא הוא מ"מ כיון דהנאתו וביעורו שוין נוהג בו קדושת שביעית.

עוד מבואר שם בסוגיית הגמ' (בב"ק ובסוכה) דהך מילתא אם בעי הנאתו וביעורו שוין תליא בפלוגתא דתנאי אם פירות שביעית מותרין במשרה וכבוסה, דת"ק אוסר ור' יוסי מתיר, ומשום דת"ק ס"ל דבעי הנאתו וביעורו שוה, ולר' יוסי לא בעי הנאתו וביעורו שוה, ופירש"י בסוכה וכו' התוס' בב"ק, דכשם שנחלקו אם פירות שביעית ניתנו לדבר שאין הנאתו וביעורו שוה ה"נ נחלקו אם קדושת שביעית חלה על דבר שאין הנאתו וביעורו שוה, דלת"ק לא חיילא עליה קדושת שביעית ולר' יוסי חלה בן קדושת שביעית, [ונמצא דלר' יוסי איכא קדושת שביעית בעצי הסקה, יעו"ש בתוס' בב"ק]. וביאר רש"י בסוכה דמהך דרשא דילפי' מלכם לאכלה דלא הותרו פירות שביעית אלא לאכילה או להנאה הדומה לאכילה, ה"נ ילפינן שאין שביעית נוהגת אלא בדבר העומד להנאות הללו, דה"נ מידרש קרא והיתה שבת הארץ נוהגת במה שלכם לאכלה שהנאתו דומה לאכילה. ויש לדון אם הכוונה דתרווייהו הוי דרשא דלכם ונחלקו אם בעי לכם דומיא דלאכלה, או דיסוד הדין חד, דקדושת שביעית חלה בדבר העומד לקיום דין שביעית, ובדבר שאין עומד לקיום דין שביעית אין חלה קדושת שביעית.

ובירושלמי ריש פירקין איתא מניין שקדושת שביעית חל על מיני הצובעים, וילפי' מקרא

ולדמיו שביעית

כתב הר"ש אם מכרן וקבל הדמים שלהם, וכ"כ הרע"ב. דקדקו לומר אם מכרן, והיינו דהפרי עצמו אינו מתחלל אלא דרך מקח כמבואר בסוכה (דף מ"א ע"א), והביאור הוא דכיון דהפרי עצמו אינו מתחלל א"כ ל"ש בו חילול, והוי רק דין דתופס דמיו ולכן הוי דוקא דרך מקח ולא דרך חילול, [וע' תו"ז פ"ח מ"ז שהאריך בזה]. ויעו' בתוס' ב"ק (ק"א ע"ב ד"ה ולדמיהו) דאירי שלקחן מתחילה לאכילה דיכול למוכרן, והיינו דכה"ג ליכא איסור סחורה, ועי"ש בפנ"ג.

ואיזה זה עלה הלוח השוטה

שיטה ביאר בתפא"י דהיינו הגדל בלא זריעה, ובשנ"א לקמן (רפ"ט) כתב דכל דבר שאינו כמו שראוי נקרא שוטה, והמה העלים שבהם רחבים עכ"ל, ומצינו כיו"ב הדס שוטה. וכתבו הר"ש והרע"ב דנקט לוח שוטה לרבותא דאע"ג דאינו מטמא טו"א אלא משמיתקן, ס"ד דה"נ לא יחול בו קדושת שביעית, קמ"ל דחלה עליו קדושת שביעית מיד, והרא"ש כ' דנקט לוח שוטה משום דלוח פיקח איתא בירושלמי דאין לעליו ביעור, [אמנם הר"ש במשנה ג' העמיד דברי הירושלמי לגבי ורד ולדידיה לא קאי כלל אלוף פיקח].

ובפירוש הר"י בן מלכי צדק כ' דנקט כל הני דמתני' דליכא בהו איסור ספיחין, דירקות שדה לית בהו ספיחין, וכ"כ בפירוש הר"ש הכא במתני'. אבל הר"ש דלא פירש כן קאי לטעמיה דנקט לעיל (פ"ה משנה ג') דהא דלוח השוטה ל"ה ספיחין הוא מפני שהתחיל ליגדל בשישית, וכ"כ לקמן רפ"ט דאם נורע והתחיל לגדול בשישית ליכא איסור ספיחין, וא"כ הרי ה"ה כל ירקות אע"ג דנלקטו בשביעית ואית להו קדושת שביעית מ"מ ליכא בהו איסור ספיחין. אמנם הר"ש בס"ה ובפר"ט חלק ע"ד הר"ש והרא"ש, ונקט דאיכא איסור ספיחין בירק הנלקט בשביעית, אע"ג דנורע בשישית. וכ"כ הרמב"ם (פ"ד משמטה ויובל ה"א), ועיין בחזו"א שהכריע להלכה כדעת הר"ש והרא"ש, ובסימן ט' סקי"ז הביא דברי הר"ש וחלק ע"ד, [והועתק בחזו"א לקמן רפ"ט]. ועמש"כ הר"ש דירקות שדה ליכא בהו איסור ספיחין, תמה החזו"א דכיון דספיחין שייכי גם במאכל בהמה א"כ מה איכפ"ל דהוי ירקות שדה הא גריעותא דידהו הוא במה שסתמן לבהמה, דמה"ט גם ליכא בהו טו"א, אבל לענין שביעית שנוהגת גם במאכל בהמה, א"כ ל"ל יתא איסור ספיחין, וע"כ דהטעם דמתני' משום דלא נורע בשביעית ולכן ליכא כאן איסור ספיחין.

והנה בדברי הרע"ב מבואר דקדושת שביעית חלה בלוח השוטה גם קודם מיתוק, וכן מבואר להדיא בדברי הר"ש, ועמד החזו"א מ"ש מעולשין שכ' הר"ש דאין חל קדושת שביעית רק בחישוב עליו, ועיין לקמן מש"כ בזה.

והעולשין

כתב הרע"ב תרי גווני עולשין הן, עולשי גינה ועולשי שדה, ובשאר שנים דשכיחי עולשי גינה, עולשי שדה לא חשיבי אוכל ואין מטמא טומאת אוכלין, והכא קמ"ל דבשביעית דאין עולשי גינה מצויין עולשי שדה חשיבי ומטמאין טומאת אוכלין ושביעית נוהגת בהן, אמנם

משנת שביעית

הגאון הגדול ר' איתמר גרבוז שליט"א

דהנאה קודם ביעור נמי מהני, ולולב חשיב הנאתו קודם ביעורו, והוא כדברי הגרעק"א. ויסוד הנידון הוא דהדין דהנאתו וביעורו שוין הוא מדינא דלאכלה ולא להפסד, דהיכא דנהנה אחר ביעורו חשיב כהשתמשות דהפסד, אבל רש"י ותוס' ס"ל דהוי דין בפנ"ע דקדו"ש הוי רק בדבר דדומיא דלאכלה וזה רק אם ההנאה וביעור בב"א דומיא דלאכלה.

והנה בסוגיית הגמ' בסוכה ובב"ק מבואר דכמו דלרבנן אין מוסרין פירות שביעית למשרה ולכבוסה דאין הנאתו וביעורו שוין, ה"נ לא חל קדו"ש על דבר שאין הנאתו וביעורו שוין, ותמה החזו"א (סימן י"ג סק"ו) מה הראיה, הא חזי' דמאכל אדם אסור למאכל בהמה דחשיב כהפסד, ואע"ג דמאכל בהמה אית ביה קדו"ש, וא"כ ה"נ נימא דאין מוסרין למשרה וכבוסה אבל קדושה שפיר חיילא גם על מינים אלו. אמנם לפ"ד רש"י ותוס' י"ל ביישוב קושייתו דהא דמאכל אדם אסור לבהמה הוא משום דחשיב כהפסד ולכן אמרין דאית ביה קדו"ש, ואסור לבהמה, אבל דבר שאין הנאתו וביעורו שוין ל"ה מטעם הפסד, דלעולם י"ל דהוי שפיר שימוש חשוב, אלא דהוי דין בפנ"ע דל"ה דומיא דלאכלה, וא"כ מה"ט נמי הוי טעם דלא יחול קדו"ש, ויש להאריך בזה.

ובעיקר הא דמבואר בגמ' דמין הצובעין הוא משום דהנאתו וביעורו שוה, ומה"ט מבואר בסוכה (דף מ' ע"א) דלולב קדוש כיון דהנאתו וביעורו שוה, הנה בדברי הרמב"ם לא הוזכר דה"ל כולל, וכן בדברי הירושלמי לא הוזכר כלל דה"ל מילתא. ויעוי' בדברי הרמב"ם (פ"ו משמיטה ויובל ה') דמיני כבושין חלה עליהן קדו"ש, והוא מהירושלמי דמתני', וכבר עמד הכס"מ דהא ל"ה הנאתו וביעורו שוין, ויעוי' ש"ש מש"כ בזה וכן בריק"ו ובמרכה"מ.

אמנם הנה בדברי הרמב"ם בפיהמ"ש בסוכה מבואר דלולב לא קדוש בקדו"ש דהוי עצים בעלמא, וכן בהל' שמיטה ויובל (פ"ח ה"א) כ' דהלולב אין בו קדו"ש, ולא הזכיר דאיירי בלולב בר שישית. ויעין ברדב"ז שכתב דהלולב אינו קדוש לפי שאינו פרי, וכ"ה רגמ"ה בבכורות (ל"א ע"ב), והר"ן בסוכה (דף ל"ט) כ' תרי טעמי דלולב התם לא קדוש או משום דהוי בת שישית הנכנס לשביעית, א"נ דלולב עצים נינהו ועצים אין בהם קדו"ש. וכבר הביא הגרעק"א במשניות ובגליון הרמב"ם דהכפול"ת תמה ע"ד הרמב"ם מסוגיית הגמ' דמבואר דהטעם משום דהוי בר שישית הנכנס לשביעית, הא לא"ה שפיר קדוש דהוי הנאתו וביעורו שוה, ועיי"ש בכפול"ת מש"כ ליישב.

אמנם לכא' מבואר בדברי הרמב"ם דאית ליה שיטה חדשה בזה (וכבר ביאר בס' ציץ הקודש ח"א סי' ט"ו) דקדו"ש חלה רק על דבר שהוא פרי, והיינו דכיון דכתיב כל תבואתה לאכול, חל קדושת שביעית רק על דבר שהוא בר אכילה, אלא דסגי במאכל בהמה, אבל עכ"פ בעי שיהא בר אכילה, ולכן לולב דהוי עצים בעלמא ואינו בר אכילה לא חל ביה קדו"ש, ולכן בירושלמי בסוכה לא הוזכר דלולב דמתני' איירי בבר שישית, דגם לולב של שביעית אין קדוש דהוי עצים בעלמא. ומין הצובעין צ"ל דהוא בר אכילה, וכן מבואר שם להדיא בדברי הראשונים בב"ק, יעוי"ש בשטמ"ק בשם הרא"ש וכו' בתוס' ר"פ שם דספיהי סטיס ראיות קצת לאכילה, וא"כ ל"ה מדין דהנאתו וביעורו שוה אלא מדין דהוי בר אכילה, אלא דאיכא הלכה בשביעית דגם דבר הראוי לאכילה אם אינו עומד לאכילה אין קדוש, וכדתנן בפ"ח דפאה אם עומד לעצים אין בו קדו"ש אע"ג דהוא בר אכילה, משום דבעי שיהא עומד להשתמשות חשובה דומיא דלאכלה, וע"ז ילפי' בירושלמי ריש פירקין דגם צביעה חשיב השתמשות דאיכא ביה קדו"ש, אבל כ"ז כשהוא בר אכילה.

ולפ"ז מיושב דברי הרמב"ם (פ"ו משמיטה ויובל ה') דמיני כבושין חלה עליהן קדו"ש, וכדילפי' בירושלמי מקרא דאיירי באופן שראוי להאכל ע"י הדחק לאדם או לבהמה, אלא דהשתמשות עומד לכיבוס, וזה נלמד דגם סגי לקדו"ש, ולכן אע"ג דבעומד לאדם אסור ליתן לכביסה דהוי כהפסד, אבל הוי שפיר שימוש חשוב לחול עליו קדו"ש, דלשיטת הירושלמי ליכא דינא דהנאתו וביעורו שוה, [ועוי' היטב בדברי הגמ' בסוכה דף מ' ע"א דמקשה הגמ' טעמא דלולב בר שישית הא בר שביעית קדוש והא עצים בעלמא וכו' וצ"ע מה הס"ד דמקשן הא ע"כ דלולב קדוש דומיא דמין הצבעים דמתני' וכתירוצא דגמ' דהנאתו וביעורו שוה, ומוכח להדיא מדברי הגמ' דיש לפרש ביאור אחר בדינא דמין הצובעין, וכש"נ בדברי הרמב"ם]. ובזה מבואר היטב הא דאיתא ר"פ כלל גדול דחומר בשביעית ממעשר דנוהג במאכל אדם ומאכל בהמה ולא אמרו דנוהג בכ"ד (אפי' עצים היכא דהנאתו וביעורו שוה), דס"ל לגמ' דשביעית נמי איכא דין אוכל אלא דסגי גם במאכל בהמה ובהוא חלוק ממעשרות, אבל איכא דין דבר הנאכל, וכן מוכח מדברי התוספתא פ"ו ה"ב חומר בשביעית שאין במע"ש וכו' ואוכלי בהמה כאוכלי אדם משא"כ במע"ש, ולא נקט דחל על כל דבר (היכא דהנאתו וביאורו שוה) ומשמע להדיא דאיכא דין אוכל ודומיא דמע"ש אלא דשביעית נוהג גם באוכל בהמה, וכן יש להוכיח מסוגיית הגמ' בנדה (דף ח') גבי קטף, ויתבאר להלן (משנה ו'), ויש עוד להאריך בזה בשיטת הרמב"ם.

בדברי הר"ש מבואר בביאור דברי הירושלמי דלאחר שהתיר רבי להביא ירק מחו"ל לארץ כבר מצוין עולשי גינה ואפי' בשביעית אין עולשי שדה מיטמאין טו"א, ומתני' איירי בחישוב עליהן דמיטמאין טו"א ולכן שביעית נוהגת בהן, אבל הרא"ש כ' דטעמא דמתני' דשביעית עולשי שדה מיטמאין טו"א, [ועיין בדרך אמונה פ"ז ה"ג בבהה"ל ד"ה והעולשין דהרא"ש מפרש הירושלמי באו"א], והרע"ב כתב כדבריו, (ועיין לשון הא"ר פ"ד דכלים משנה ג': אבל ידוע שרוב דברי הרע"ב וכמעט כולם הן מפירוש הרא"ש), אלא דצ"ע טובא וכמו שתמה בתוס' חדשים דמ"ש מלוק השוטה דאע"ג דאין מיטמא טו"א עד שימתוק אפ"ה נוהג בו מיד קדושת שביעית, וא"כ לשם מה צ"ל דעולשי שדה מיטמאין טו"א בשביעית, וכן עמד החזו"א (סי' י"ג סק"א) בדברי הר"ש דמ"ש לוק השוטה דאע"ג דאין מיטמא טו"א עד מיתוק אפ"ה חל ביה מיד קדושת שביעית, ועולשין אין שביעית נוהגת רק לאחר מחשבה.

ובדרך אמונה שם כתב ליישב דיש לחלק בין דבר הצריך מחשבה לדבר הצריך מיתוק, דשאני למתקן כיון שעומד לכך, ואף שאין מטמא עדיין טו"א מ"מ לענין שביעית כיון שעומד לכך חלה עליו קדו"ש, משא"כ לענין דבר דסגי במחשבה שרבים אין מחשבין עליו לאכילה ואין עומד לזה צריך דוקא שיחשוב עליו עכ"ד, ולכא"פ צ"ב דהא ודאי לוק השוטה אינו עומד למתקן לאכילה דא"כ גם יטמא טו"א. ויעוי' בירושלמי בפירקין ה"א דאמרין מ"ש דלוק השוטה אין מיטמא טו"א, ותורמוסין מיטמאין טו"א אע"ג דמדין אינון, ומת' הירושלמי שאני תורמוסין שעיקרן אוכל אדם, והיינו דלכך הן עומדין לבשלן ולתקן, וכמו כל אוכל שאין נאכל חי דאפ"ה מיטמא טו"א כיון דעומד לתקן, [ועיין בחזו"א עוקצין סימן ו' (סק"ב) על הדין דלולבי זרדים ולוק השוטה בעי מיתוק דמ"ש מדברים שאינן ראויין לכוס דנמי מיטמאין טו"א כיון דעומדים לבישול ולתיקון, וכי דלולבי זרדים אינם מיוחדים כ"כ לתקנם ולכשולם, והוא כמבואר כאן בירושלמי דאין עיקרן אוכל אדם, והוסיף עוד החזו"א: א"נ יש טורח טפי בתיקונם. ולכא"פ הך תירוצא קשה מתורמוסין דיש טורח גדול בתיקונם וכמבואר בשבת דף ע"ד דשלוקו להו שב יומי, ואפ"ה מיטמא טו"א, וזה קושיית הירושלמי, ומחלק דשאני תורמוסין דעיקרן אוכל אדם והני אין עיקרן אוכל אדם], ומוכח דלוק השוטה אינו עומד לתקנו ולכן אין מיטמא טו"א, וצ"ע דא"כ אמאי נוהג בו קדו"ש, ומ"ש מעולשין דרק משום דמיטמא טו"א נוהג בו קדו"ש.

וצ"ל דהחילוק הוא דלוק השוטה אע"ג דעכשיו אינו עומד לאכילה ולכן אין מיטמא טו"א דלא קרינן ביה אשר יאכל, אבל הרי אם ימתקנו יהא ראוי שפיר לאכילה, וא"כ חשיב דהדר הוא בר אכילה, ולכן נוהג בו קדו"ש, דאם יתקנו יהא בר אכילה, ואע"ג דעכשיו אין מיוחד, הוא משום החסרון תיקון, אבל אם יתקנו יהא עומד לאכילה, הוי שפיר אוכל וחל ביה קדו"ש, אבל עולשין דחוי מיד אלא דצריך מחשבה, הרי אם אין מחשב עליו הביאור דאינו עומד לאכילה והוי כחשיב עליו לעצים דאין בו קדושת שביעית, ולכן רק משום דחשיב עליו או משום דשביעית סתמא עומד לאכילה קדוש בקדו"ש, ודו"ק.

יש להם שביעית

כתב הר"ש לענין שלא להפסידם, והרע"ב כתב שלא להפסידם ושלא לעשות בהם סחורה, והרא"ש הוסיף גם שלא לעשות מלוגמא משרה כבוסה ואפיקטיוזין [ועיין תוס' סוכה (ל"א ע"א סד"ה שאין): ואין מספר לדינים ולאיסורים שיש בפירות שביעית שצריך לנהוג בהן קדושת שביעית, וכ"ה בדברי הר"ש להלן סוף משנה ג'], וצ"ב מה דנקט הר"ש דוקא הפסד, והרע"ב הפסד וסחורה.

בענין הכלל דהנאתו וביעורו שוה

הנה מבואר במשנתנו דבמין הצובעים איכא קדושת שביעית, ובסוגיא דב"ק (ק"א ע"ב) מבואר הטעם משום דהנאתו וביעורו שוה, וכ"ד דהנאתו וביעורו שוה חלה קדושת שביעית דהוי דומיא דלאכלה. ובביאור הך דינא דהנאתו וביעורו שוה מציינו מנ"ח ראשונים, רש"י שם כתב דבשעת רתיחת הורה כלה השורש וקולט הצבע, והתוס' הקשו על פירושו דהא בשביעית חזו"א מילתא היא וא"כ בקליטת הצבע עדיין אין כאן ביעור ולמה חשיב דהנאתו וביעורו שוה. ולכן פירשו דהנאתו היינו כשלושבו וזא הוא כלה ומתבער הצבע, [דרש"י ס"ל דהנאה מיקרי כשנהנה בדבר, והתוס' ס"ל דהנאה היא בלבישה], ומבואר מדברי התוס' דפשיטא להו דההנאה והביעור צ"ל שוה, ולא שתקדם ההנאה לביעור, וכן מבואר בדברי רש"י, [וכ"כ רש"י בסוכה דף מ' לגבי לולב דקדוש בקדו"ש משום דהנאתו לכבד את הבית והיא שעת ביעורו], והגרעק"א בחי' (והוא מספר קושיות עצומות) תמה דהא דילפי' מקרא היינו דההנאה צ"ל בשעת הביעור ולא לאחריו. דאם ההנאה באה אח"כ הרי חשיב בשעת הביעור כמפסיד את הפירות, אבל בהיפוך, דהיינו הנאה דקודם ביעור נמי מותר, ומה קושיית התוס' דבשעת הנאה עדיין אין מתבער, יעוי"ש. וכ"כ בהע"מ בסוכה (דף מ')

אליבא דהילכתא

הגאון הגדול ר' מ"מ לובין שליט"א

גידולי הארץ שנוהג בהם קדושת שביעית

מלאכת הקרקע וקדושת הפירות

פ"ז מ"א כלל גדול אמרו בשביעית כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעים וכו', יש לו שביעית.

הנה כידוע בשביעית יש ב' עניינים איסור מלאכת הקרקע, וקדושת גידולי הקרקע, [ונפק"מ בקדושת גידולי הקרקע הן לענין איסור הפסד וסחורה], והן לענין חיוב הפקר, וכן לענין איסור קצירה כדרך הבעלים ואיסור מלאכת הקרקע לא תלוי כלל בקדושת הפירות אלא כל מלאכה הנעשית לצורך גידול היא בכלל מלאכת הקרקע, אמנם קדושת הפירות אינה נוהגת בכל גידולי הקרקע ואף בקדושת גידולי הקרקע אינו דווקא בדבר שיש לו תורת פרי ואוכל, כמבואר במשנתנו דגם במיני צבעים יש קדושת שביעית, אך מ"מ אינה נוהגת בכל גידולי הקרקע, ובמשנתנו מבואר שקדושת גידולי הקרקע נוהגת במאכל אדם או במאכל בהמה, או במיני צבעים.

אכן אף שבמשנה הוזכרו רק שלשה דברים הללו, אך באמת יש עוד דברים שנוהג בהם קדושת שביעית וכפי שיתבאר.

ויש לברר על איזה גידולים חל קדושת שביעית ועל איזה גידולים לא חל קדושת שביעית, והנה בבבלי במסכת סוכה דף מ' א' ובמס' ב"ק דף ק"ב א' מבואר (וכפי פ' תוס' ב"ק וכן פירש ג"כ רש"י בסוכה אולם רש"י בב"ק פירש בענין אחר) דבכל שימוש שמותר לעשות בפירות שביעית הוא גם כן סיבת להחלת קדושת שביעית, וכל שימוש שאסור לעשות בפירות שביעית אינו סיבה להחלת קדושת שביעית. [אם הגידולים ייעודם רק לצורך אותו תשמיש], והילפותא לכך היא מדכתיב והיתה שבת הארץ לכם "לאכלה" וא"כ כל מה שנכלל ב"לאכלה" הרי הוא שימוש שמותר לעשות מפירות שביעית, והוא ג"כ סיבה להחלת קדושת שביעית, אך שימוש שאינו ככלל לאכלה ואסור לעשותו מפירות שביעית, ממילא ג"כ אינו סיבה להחלת קדושת שביעית כיון דאינו ככלל "והיתה שבת הארץ לאכלה".

ונחלקו תנאים (שם) אם בסתם עצים שעומדים להסקה נוהגת קדושת שביעית, ויסוד המחלו' מבואר בגמ' אם פירוש המילה לכם לאכלה דילפינן מינה לכם לכל צרכים כולל גם דבר שאין הנאתו וביעורו שווה [היינו שהנאתו רק לאחר ביעורו] כן שיטת ר' יוסי ולכן ס"ל לר"י דיש קדושת שביעית בעצים אך רבנן סבירא להו דבעינן הנאתו וביעורו שווה ולכן בעצים לא נוהגת קדושת שביעית. ומבואר שם בגמ' דלרבנן ממעטינן מלאכלה משרה וכבוסה [דהנאתן אחר ביעורן] ומלוגמא [רפואה דאין הנאתו שווה בכל אדם], ולכן אין מוסרין פירות שביעית למשרה וכבוסה ומלוגמא, ולפ"ז לכאורה גידולים שייעודם למשרה כבוסה ומלוגמא לא חל עליהם קדושת שביעית. ועיין בסמוך.

לולב ועצים דמשחן חל בהם קדושת שביעית

מאיידך מבואר בסוכה [שם לפי רש"י] דלולב שהוא עץ בעלמא חל ביה קדושת שביעית כיון דהנאתו וביעורו שווה שעומד לטאטא את הבית. ועוד איתא שם בגמרא דעצים דמשחן [היינו עץ שמן שהעץ עצמו מדליקין בו להאיר כמו באבקות] דחשיב הנאתו וביעורו שווה, שפיר חייל עליה קדושת שביעית [משא"כ סתם עצים שאינם עומדים להאיר]. הרי דלשיטת הבבלי קדושת שביעית לא תליא כלל במהות של הגידולים [פרי או עץ] אלא אם עומד לשימושים הראויים בשביעית. ולכן סיבה והדלקה שפיר חייל עליהם קדושת שביעית [והא דלא הוזכרו במשנה יתכן משום שלא מצוי דברים שאינם ראויים אלא לסיכה והדלקה].

ונמצא לדינא לפי שיטת הבבלי דכל גידולי הארץ אם הנאתו וביעורו שווה [ובפשטות ה"ה כשהנאתו קודם ביעורו] חייל עליהם קדושת שביעית ואין נפק"מ איזה שימוש הוא [אם הוא שימוש חשוב או לא]. ומשא"כ אם הנאתו אחר ביעורו לא חייל עליו קדושת שביעית.

קדושת שביעית במיני כנסים

אמנם קשה מהא דאיתא בשבת (דף צ"א) הוסיפו עליהם [לענין קדושת שביעית] החלביצין והלעניון והבורית והאהל, ושם איתא דבורית עומד לכביסה, הרי דגם דברים שעומדים לכביסה חל עליהם קדושת שביעית, אף דממעטינן מלאכלה משרה וכבוסה, ועין בנו"כ על הרמב"ם (פ"ה ה"י) שעמדו ליישב קושיא זו, ובכס"מ כתב לחדש דלא נתמעט מלאכלה דבר שהנאתו אחר ביעורו רק בדבר שראוי לאכלה, ומשא"כ בורית ואהל שאינם ראויים לאכילה לכן גם שהנאתן אחר ביעורן אית להו קדושת שביעית, וצ"ב דהא גם עצים ממעטינן משום שהנאתן אחר ביעורן אף שאינם ראויים לאכילה.

ובמהר"י קורקוס תירץ דבורית ואהל חשיבי הנאתן וביעורן שווה, כי בעת שמתבער הבורית והאהל הבגד מתכבס, וההנאה היא בכיבוס ולא דווקא בלבישה, ומשא"כ יין שנפסד משעה שהשליכו בו הבגדים, וההנאה היא אינה אלא אחרי כמה ימים שיהיה הבגד מתכבס. [אמנם זה תלוי בפלוגתת הראשונים מה נחשב ההנאה בצבע, אם הצביעה או הלבישה, ועיין בסמוך].

שיטת הירושלמי דקדושת שביעית לא תליא בהנאתו וביעורו שווה

אולם בירושלמי (כאן) לא הוזכר כלל הך תנאי [וכן ברמב"ם לא הוזכר בתלוי בהנאתו וביעורו שווה] אלא הירושלמי מונה דברים שיש בהם קדוש"ש ודברים שאין בהם קדושת שביעית, ואיתא שם לכם כל שהוא לכם כגון אכילה ושתיה וסיכה וצביעה, ולענין מלוגמא יש סתירה בירושלמי דבפ"ז

איתא דלא חל עליה קדושת שביעית, אמנם בפ"ח מבואר בירושלמי דחל קדושת שביעית על מיני מלוגמא דמביעיא לן אם מותר לצבוע לאדם במיני מלוגמא, ופשיט דמותר דהרי אפילו מאכל אדם מותר לצבוע לאדם, הרי דחל קדוש"ש על מיני מלוגמא דאם לא חל לא שייך לדון אם מותר לצבוע בו. ועיין קהילות יעקב סוף זרעים מה שתירץ בזה.

עוד איתא בירושלמי (כאן) דצבעים של בהמה לא חל עליהם קדושת שביעית. ומיני כביסות יש קדושת שביעית ומוכיח לה מהא בבורית ואהל יש להן קדושת שביעית. ולענין מיני בשמים הירושלמי מסתפק אם חייל קדוש"ש וסליק בספיקא, ולענין שמנים העומדים להדלקה [כגון שמן פקועות] מסיק דחל קדושת שביעית.

וזהו נראה לפ"ז ששיטת הירושלמי [ויתכן שכן פסק הרמב"ם] דלא תלוי בהנאתו וביעורו שווה אלא דיש שימושים חשובים שחל עליהם קדוש"ש ויש שימושים שאינם חשובים להחיל עליהם קדושת שביעית.

קדושת שביעית בלולב

לענין לולב ברש"י בסוכה (מ' א' ד"ה יצאו) מבואר דלמסקנא דחייל עליה קדושת שביעית דהנאתו וביעורו שווה כיון דעומד לטאטא את הבית.

אמנם ברמב"ם לא הוזכר דין זה שחל על לולב קדושת שביעית, ויתכן לומר דהרמב"ם אויל בשיטת הירושלמי וסבירא ליה דלא תלוי כלל בדין הנאתו וביעורו שווה, אלא יש תשמישים שהם סיבה להחלת קדושת שביעית ויש תשמישים שלא, [ואכתי יל"ע מה טעם יש בתשמיש של לולב למטאטא אינו תשמיש שמחיל קדושת שביעית]. ובאמת בר"ן פירש מסקנת הגמ' דלולב אין בו קדושת שביעית, ונמצא דלשיטת הר"ן והרמב"ם אין קדושת שביעית בלולב ולשיטת רש"י יש.

ובזמננו יתכן דגם לרש"י אין קדושת שביעית בלולב, כיון דבארץ ישראל אין שימוש בלולב לטאטא את הבית, ושימוש של מצוה ודאי לא נחשב שימוש להחיל קדושת שביעית.

ועיקר הנדון בלולב אם יש בו קדושת שביעית אינו נוגע לסוכות תשפ"ב כיון דלולב דינו כאילן דאולינן ביה בתר חנטה, וצ"ע מהו שיעור חנטה בעצים [ענין חז"א י"ד] אך עכ"פ לולבים שילקטו בתחילת שנת תשפ"ב ודאי משתייכים לשייטת ולא לשביעית, והנדון הוא על הלולבים שילקטו בשנת תשפ"ג.

קדושת שביעית בעצים שעומדים לעשיית כלים

יש לעיין לפי מה שנתבאר [עכ"פ בשיטת הבבלי] דשייך קדושת שביעית גם בעצים אם עומדים לדבר שהנאתו וביעורו שווה, א"כ למה לא יהיה קדושת שביעית על עצים שעומדים לעשות מהם כלים מעץ כגון כסאות ושולחנות וכיוצא"ב, ואין לומר דחשיב שאין הנאתו וביעורו שווה דהביעור שלהם אינו מיד כשהנחתם מהם, דהסברא נותנת דדבר שהנאתו קודם ביעורו שפיר חייל עליה קדושת שביעית ולא נתמעט אלא דבר שהנאתו אחר ביעורו. ועכ"פ בגדים שעושים מכותנה ופשתן ודאי תיקשי, דבגדים חשיב הנאתו וביעורו שווה [וכן מוכח ממני צבעים לדעות שהתנאה בשעת לבישת הבגד]. וכן הקשה החזו"א (סי' י"ב י"ג ח')

וזהו מקום ליישב [וכע"ז איתא בחזו"א] דדווקא דבבר שההנאה ממנו הוא באותה צורה שגדל או זה סיבה להחיל קדושת שביעית, וכגון לולב דמעיקרא לולב והשתא לולב, אבל עצים [בדרך כלל] אין ההנאה מהם אלא לאחר שנשתנו ופנים חדשות באו לכאן, ולכן זה לא סיבה להחיל קדושת שביעית. אכן אכתי תיקשי דמאי שנא ממני צבעים שקדושים בקדושת שביעית אף שההנאה מהם רק לאחר שצבעו בהם ופנים חדשות באו לכאן. ובאמת זה תלוי בדעות הראשונים מה נחשב השימוש בצבע. אכן זה תליא בפלוגתת הראשונים מה נחשב הנאתו של הצבע [ענין תוס' ב"ק קא' ב' ד"ה שהנאתו] דרש"י פירש דההנאה מהצבע היא בשעת רתיחת היורה שאז כלה השורש ונקלט הצבע, ולפ"ז מבואר החילוק בין צבע לכלים דכיון שהצבע כלה בשעת הצביעה ממילא הצביעה עצמה היא שימוש ואכילתו של הצבע ולכן חל על הצבע קדושת שביעית, ומשא"כ עשיית הכלי דהעשייה של הכלי אינה מכלה את העץ וא"כ עשיית הכלי לא חשיבא שימוש ואכילת העץ, והשימוש הוא אח"כ כשמשתמש בכלי בפועל ואז פנים חדשות באו לכאן, ולכן לא חל עליו מעיקרא קדושת שביעית. אבל תוס' שם נחלקו דהצביעה אינה נחשבת שימוש וביעור הצבע כיון דחזו"א מילתא היא, אלא השימוש בצבע הוא לאחר הצביעה בשעת הלבישה דאז הנאתו וביעורו שווה, דהנאתן כשלוכשן ואז הוא כלה ומתבער הצבע מיום אל יום, ע"כ. ומבואר דזה סיבה להחיל קדושת שביעית אף בפנים חדשות באו לכאן, וא"כ צ"ע אמאי בעצים שעומדים לעשיית כלים אין קדושת שביעית, וצ"ע.

דינים העולים במה נוהג קדושת שביעית

- א. כל גידולי שביעית שהנאתו וביעורו שווה נוהג בהם קדושת שביעית. ב. אפילו דבר שספק אם הנאתו וביעורו שווה יש לנהוג בו קדושת שביעית. ג. מיני מלוגמא יש להחמיר שנוהג בהם קדושת שביעית. ד. הדסים מעיקר הדין אין צריך לנהוג בהם קדושת שביעית ויש מקום להחמיר. ה. שאר מיני בשמים נוהג בהם מספק קדושת שביעית. ו. עצים אפילו כשעומדים לעשיית כלים לא נוהג בהם קדושת שביעית.

ביאורי שביעית

הרה"ג בנימין זאב הכהן שליט"א

פרק ז' משנה א'

כָּלֵל גָּדוֹל אָמְרוּ בְּשִׁבְעִיּוֹת, כָּל שְׁהוּא מֵאֵכָל אָדָם וּמֵאֵכָל בְּהֵמָה, וּמִמֵּין

כָּלֵל גָּדוֹל! "הא דתנן הכא כלל גדול ובפרק קמא דפאה תנן כלל אמרו בפאה ולא תני כלל גדול, מפרש לה במסכת שבת בריש כלל גדול (סח.)² (ר"ש רא"ש ועי' פיהמ"ש לרמב"ם³). **כל שהוא מאכל אדם.** הכא לא קתני "כל המיוחד למאכל אדם" כדקתני לקמן (בריש פ"ח), משום דאתא לאשמועינן דאפילו שאינו אוכל גמור שנאכל ע"י הדחק ואינו מיוחד למאכל אדם שביעית נוהגת בו. (משנה ראשונה) **מאכל אדם ומאכל בהמה.** מבוארים בקרא בפרשת בהר "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול" (ע"פ ר"ש סיריליא). ועד"ז בפרשת משפטים "יאכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה". **מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעין.** או או קתני. (תפאר"י). וממין הצובעין. ממיני הצבעים (פיהמ"ש לרמב"ם). ובגמרא (ב"ק דף ק"א ב') ילפינן לה מקרא ד"לכם לאכלה לכם דומיא דלאכלה מי שהנאתו וביעורו שוה"⁴ (ע"פ תו"ט).⁵ והא דצביעה חשיבא הנאתו וביעורו שוה, פירש"י שם "שבשעת רתיחת היורה כלה השורש וקולט הצבע נמצאו הנאתו וביעורו שוה". ובתוס' שם מפרשים "צבע הנאתו וביעורו שוה דהנאתו כשלושן ואז הוא כלה

הצובעים, ואינו מתקנים בארץ, לש לו שביעית ולדמיו שביעית, לש לו בעור ולדמיו בעור.

ומתבער הצבע מיום אל יום"⁶. ואינו וכו'. פירוש אכולהו קאי, כל שהוא מאלו המינים אם אינו מתקיים בארץ. (ע"פ ר"ש סיריליא) **ואינו מתקיים בארץ.** ר"ל אם מניחו מחובר בחורף ירקב ויכלה לחיה מהשדה, ומשום חיוב ביעור נקט הכי". (תפאר"י).⁷ **יש לו שביעית.** "להאכיל בקדושת שביעית שלא להפסיד" (ר"ש ורא"ש בסיפא דמתני'). "ושלא לעשות בהם סחורה מלוגמא משרה כבוסה ואפקטויון (הרא"ש שם). ורש"י (נה"א): פירש לענין שחייב להפקיד ואסור לעשותן סחורה ומלוגמא ואפקטויון".⁸ **ולדמיו שביעית.** "אם מכר⁹ וקיבל עליהם דמים יש בדמיהן קדושת שביעית". (ר"ש) **יש לו בעור.** "כשכלה לחיה חייב לבער¹⁰ ולקמן בפ"ט מפרש דין ביעור" (ר"ש). "כדמפרש טעמא בפרק בא סימן דכתיב ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול כל זמן שהיא אוכלת מן השדה אתה מאכיל לבהמתך בבית כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך שבבית, וגבי אוכלי אדם נמי דרשינן (ירושלמי פ"ט ה"ג) מן השדה תאכלו את תבואתה כל זמן שיש בשדה אתם אוכלים אין בשדה וכו". (ר"ש סיריליא) **ולדמיו בעור.** "כיצד הרי שמכר רמונים של שביעית והרי הוא אוכל בדמיהן וכלו הרמונים" מן

וחנה, לפי השיטות דסברי דהנאתו קודם ביעורו הוה כהנאתו אחר ביעורו, לכאורה מוכח דאין יסוד הדין דהנאתו וביעורו שוין משום איסור הפסד, אלא צ"ל לשיטתם דגדר הדין בזה הוא דבעינן שימוש דומיא דאכילה דההנאה היא יחד עם הכילוי ולכן מימעיט אף הנאתו שקודם ביעורו.

[אמנם יש לדון דהנך שיטות סברי דדין הנאתו וביעורו שוה שבעיקר חלות הקדושת שביעית ודין הנאתו וביעורו שוה שבאופן השימוש בפירות שביעית הוה ב' דינים חלוקים בגדרם, ודין הוכ"ש שבאופן השימוש בפירות שביעית אף לשיטתם הוה משום איסור הפסד וכמבואר בדברי הר"ש הנ"ל, ורק בדין הוכ"ש שבעיקר חלות קדושת שביעית כיון שלא שייך בזה ענין איסור הפסד סברי דגדרו שיהיה ממש בדומה לאכילה ומין המיועד להנאה שקודם הביעור לא חל עליו קדושת שביעית.

ולכאורה מדברי הרע"ק א"ב מבואר דפשיט"ל דדין הנאתו וביעורו שוין בעיקר חלות הקדושת שביעית אינו דין נפרד מדין הנאתו וביעורו שוין באופן השימוש בפירות שביעית, דהרי מה שהעמיד שישור האיסור משום הפסד בודאי שייך רק כלפי הדין של אופן השימוש בפירות שביעית, וא"כ היאך רוצה לבאר בזה כלפי הדין הנתון? דמייור דדין הנאתו וביעורו שוין בעיקר חלות הקדושת שביעית, וע"כ דסבר שחזר דינא ממש הם.

ויעויין במשנה ראשונה כאן שמייסד ג"כ כדן הרע"ק א"ב דהנאתו קודם ביעורו שפיר דמי, והוסיף דכל שכן הוא, ובדבריו מעמיד בהדיא דהוה ב' דינים נפרדים עם ב' שרשי טעמים נפרדים, והגם שהעמיד יסודו זה בדין הנאתו קודם ביעורו גבי עיקר חלות הקדושת שביעית, מסתבר שכיו"ב סובר אף גבי דין אופן השימוש בפירות שביעית דאף שם זיל בתר טעמא וכ"ש הוא.]

7 ומבואר דענין הא דכלה לחיה מן השדה הוא ע"י הריקבון של החורף והגשמים, וכן מבואר ברש"י במס' נדה דף נ"א: כלפי הני דמתני' דיש להם ביעור "עלה הלוח שוטה והדנדנה, וה"ה לכל הכלים בימות הגשמים מהשדה", ועד"ז מבואר שם כלפי הני דמשנה ב' דאין להם ביעור "עיקר הלוח והדנדנה שאין כלים מן השדה בימות הגשמים".

אמנם יעויין בתו"ט ל"קמן (פ"ט מ"ז) בביאור דברי הר"ש בשם הירושלמי, דבזמן שמה שבשדה נרקב ונתבטל פקעה קדו"ש מאותו המין שבבית ולא רק מחיוב ביעור אלא מכל דיני קדו"ש, ולפי שיטתו צ"ל דהא דכלה לחיה מן השדה שנאמר גבי זמן ביעור היינו שכלה מחמת שנאכל ולא מחמת ריקבון.

ויעויין במשנה ראשונה שם שהוכיח וביאר להיפך דעיקר השיעורים של הזמן דכלה לחיה מן השדה היינו כלפי הכילוי שבדרך ריקבון, שכליו זה מחייב בביעור וחילוקי השיעורים נאמרו מחמתו, ולכאורה כך נשמע א"כ משיטת רש"י בנדה [וכן מפירוש התפאר"י הנ"ל].

8 ויש מקום להעיר מדוע לא הזכירו המפרשים כאן אף לחובת ההפקר בשביעית כרש"י בנדה הנ"ל, ואפשר לומר באופן פשוט משום דחלק מהמינים המנויים כאן אין דרך לשומרם אלא להפקירם כהא דלוח השוטה ועולשין וכרישין שפירשו הראשונים דמיידין בגדילים בשדה ולא בגניה, וכן חוחים ודרדרים, ולא שייך גביהו דין הפקר.

[והנה יש מקום לחקור בדין ההפקר בשביעית האם שייך לדין קדושת הפירות שביעית, או שנובע מעיקר דין השבתת הקרקע שמכלל שמיטת ונטישת הקרקע שאף יפקיר פירותיה. וידוע הנהגות בחובת הפקר אי הוה אפקעתא דמלכא או חובת גברא ויעויין, ולכאורה לפי שתי הצדדים בזה יש מקום לחקירה הנ"ל אי שייך לקדושת הפירות שביעית או להשבתת הקרקע. ואולי אפשר לתלות בזה את החילוק בין הראשונים, שרש"י מנה את דין ההפקר בהדי הדינים שחלים מחמת קדושת הפירות שביעית סובר דנובע דין ההפקר מחמת קדושת הפירות שביעית, והראשונים שלא הזכירו לדין הפקר סברי דדין זה נובע מחובת השבתת הקרקע. ויעויין בקהילות יעקב (שביעית סימן ג') שעומד בנדר זה בגדר דין הפקר דשביעית, ודן לתלותו בפלוגתא הנראית בין הראשונים הר"ן והבעה"מ בדין ירקות שביעית שנלקטו בשמינית האם היה להם דין הפקר בעודם בשביעית, וכן תולה בזה את דין פירות שחננו בשביעית ויצאו

1 דיני שמיטת קרקעות מתחלקים לשניים, האחד דיני השבתת הקרקע והשני דיני קדושת פירות שביעית, ומתחילת המסכת ועד פרקין הנהגות דיני השבתת הקרקע בשביעית, ומפרקין ועד פרק ט' הנהגות דיני קדושת פירות שביעית. ובפרק י' הנהגות דיני בפרשה הנוספת של שמיטת כספים.

2 ובגמ' שם איתא, דכלל דשביעית גדול ממעשר דאיתא אף במאכל בהמה משא"כ במעשר, ולבר קפרא דתני גדול ממעשר מבואר שם דכלל דמעשר גדול מפיאה כיון שאיתא בתאניה וירק משא"כ בפיאה.

3 בפיהמ"ש העמיד הקושיא כלפי הכלל האמור במעשרות, והא דהר"ש והרא"ש העמידו הקושיא כלפי הכלל האמור בפאה לכאורה היינו משום דשם זה קשה אף לבר קפרא.

4 עיקר האי קרא נאמר על אופן השימוש בפירות הקדושים בקדושת שביעית, דהשימוש המותר בהם הוא רק בדרך של הנאתו וביעורו שוה, ובגמ' ב"ק שם מתבאר שגם הנהגות איהם מינים קדושים בקדושת שביעית תלוי בהאי כלל דדוקא מה שהנאתו וביעורו שוה קדוש בקדושת שביעית.

והנהגות איהם הוה חד דינא, דילפינן מקרא רק לדין אופן השימוש בפירות שביעית, ודין חלות עיקר הקדושת שביעית ממילא תלוי בזה כיון דמינים שיעודם לשימוש האסור בשביעית אינם קדושים, או דילפינן מהך קרא תרי דינים נפרדים.

ועי' רש"י בסוגיא דסוכה (מ"א) שם וז"ל "ומהך דרשה נמי ילפינן שאין שביעית נוהג אלא בפרי העומד להנאות הללו דה"ל מידרש קרא והיתה שבת הארץ נוהגת במה שלכם לאכלה שהנאתו דומה לאכילה".

ומריהטת לשונו משמע בפשטות דתרי דינים ילפינן מהך דרשה. ויעויין במשנה ראשונה כאן שמעמיד שרשי טעמים להך דינא דהנאתו וביעורו שוה, ומבאר בדין עיקר חלות הקדושה "כדאמרין בעלמא דמיקלי קלי איסורא קיל טפי, דבשעת הנאה אין האיסור בעולם", ובדין הניהוג בפירות הקדושים בקדושת שביעית מבאר "והטעם, שאין הנאה בשעת הביעור הוי כמפסיד". ומדנחת לבאר שרשי טעמים נפרדים

לב' אלו הדינים משמע דנקט דאין הם תולדה זה מזה אלא ילפינן מהך דרשה ב' דינים נפרדים. ולפי"ז צ"ל בהא דלמדה הגמ' בסוגיא דב"ק ודסוכה שם מהפלוגתא בדין אופן השימושים בפירות הקדושים בקדו"ש לדין על איהם מינים חלה עיקר הקדו"ש, דבב' הדרשות מפקינן דברים שאין דומים לאכילה וכי

היכי דפליגי בזה האם לאפוקי דבר שאין הנאתו וביעורו שוים או דבר שאינו שוה בכל פליגי נמי בזה. ויעויין עוד בזה להלן בנדרין בדין הנאתו קודם ביעורו.

[ומשנ"ת בדבריו סוגיית הגמ' שם שהגמ' תלתה ללמוד מפלוגתא בדין אופן השימוש לדין עיקר חלות הקדו"ש הוא כפירש"י בסוכה, אבל יעויין פירש"י בב"ק ובתוס' שם.]

5 ובירושלמי ילפינן למין הצובעין מקרא ד"לכם", ולא הוזכר שם כלל להא דהנאתו וביעורו שוים, וכן ברמב"ם בפ"ה לא הוזכר להאי כללא, ויעויין במה שהרחיב בזה

6 בתוס' שם הק' על פירש"י דמאתר שחזותא מילתא היא לא חשיב שהצבע כלה וא"כ לא חשיב שהנאתו וביעורו שוין, ובח"י רעק"א כתב דאין בכך קושיא כיון דיסוד הדין דבעינן הנאתו וביעורו שוין הוא משום איסור הפסד דכשמתבער הדבר ועדיין ליכא הנאה חשיב הפסד, וא"כ כשהנאתו קודם לביעורו שפיר דמי כיון דאין שם הפסד, והוכיח שם מדבעי קרא לאיסור סחורה, ויעויין שם. ויעויין עוד במקדש דוד ג"ט ב' ביישוב ש"י ש"י.

אבל בדרך אמונה (פ"ה הכ"ב בב"ה"ל) ביאר דמשיטת רש"י ותוס' הנ"ל מוכח דבעי דוקא הנאתו וביעורו שוה ובהנאתו קודם לביעורו לא סגי דלא דמי לאכילה, דמשמ' שמוכרחים למצוא שהיה גם ביעור בשעת ההנאה, ויעויין ש"י. ושם כתב דמשי' הבעה"מ בסוכה מוכח ג"כ דהנאתו קודם ביעורו חשיב כלאחר ביעורו, אמנם בב"ה"ל הלכה ט' במהדורא בתרא חזר בו דמוכח משם להיפך, וכן הוא בקה"ק י"ט ב', ויעויין.

ומה שביאר הרע"ק א"ב ביסוד דין הנאתו וביעורו שוין דהוה משום איסור הפסד פירות שביעית, מבואר כן בר"ש לעיל (פ"ד מ"ז) דביאר שם, "דדרשינן לאכלה ולא להפסד וכו", ומהאי טעמא ממעטין בהגזל קמא ובסוף לולב הגזול אפיקטוון ומשרה וכבוסה".

ביאורי שביעית

הרה"ג בנימין זאב הכהן שליט"א

ואיזה זה, עלה הלוח השוטה, ועלה הדנדנה, העלשין, והפרשין, והרגילה, ונץ החלב, ומאכל בהמה, החוחים והדגרים.

וממין הצובעים, ספיחי אסטים, וקוצה. יש להם שביעית ולדמיהן ושביעית, יש להם בעור ולדמיהן בעור:

לענין טומאת אוכלין עד שיחשב עליהן (הר"ש והרא"ש והרע"ב על פי הירושלמי). והכרשין. כמו שפירשנו בעולשין צריך לפרש בכרשים, דיש כרשי גינה וכרשי שדה כדתנן בריש כלאים (ר"ש). וכן פירשו הרא"ש והרע"ב, והרגילה ונץ החלב. "כולן מאכל אדם ע"י הדחק" (הר"ש). "ומסתמא כצ"ל גם בעלה הדנדנה" (תוס' אנשי שם) ומאכל בהמה החוחים והדגרים וממין הצובעים ספיחי אסטים וקוצה. נקט לאשמועין הני דלא חזו כ"כ למאכל בהמה ולצבע. (תפאר"י תוס' אנשי שם) ספיחי אסטים. הא דנקט לשון ספיחי, פירש הרמב"ם "ונקרא כן מפני שיקצרוהו ויצמח והוא לעולם ספיחי" (פיהמ"ש). ורש"י פירש בזה "להכי נקט ספיחי דבשביעית ליכא אלא ספיחים" (רש"י בב"ק קא). אי נמי "להכי נקט ספיחים דאין דרך ללוקטן בשנה שנורעים אלא לסוף ד' וה' שנים שהשרשין מתפשטין בארץ ומשביחין ושוורש שלהן עיקר". (רש"י בשבת סח.) מלשון רבינו הלוי¹⁷ יש להם שביעית ולדמיהן שביעית יש להם בעור ולדמיהן בעור. צ"ב כפילות התנא לדברים אלו בסוף המשנה, ואיכא למימר דתני ליה אידיי סיפא דמשנה ב' (ע"פ תו"ט כאן ובמשנה ב').

האילנות שבשדה ונשאר אצלו מן הדמים שמכר בהן חייב לבערן. (רמב"ם פ"ז ה"ז) ואיזה זה עלה הלוח השוטה. "הא דלא נקט לוח פיקח משום דלוח שוטה איצטרך ליה דתנן בפרק בתרא דעוקצין עלה הלוח שוטה אין מיטמא טומאת אוכלין עד שימתקם וסד"א דלא ליחול עלייהו קדושת שביעית"¹² (ר"ש ע"פ הירושלמי). והרא"ש ביאר באופן הראשון "דאמרין בירושלמי לוח פקח עליו שלהן יש להן שביעית ולדמיו שביעית אין להן ביעור ולדמיו ביעור עיקר שלו אין לו שביעית ולדמיו שביעית אין לו ביעור ולדמיו ביעור". אבל הריבב"ן מביא בזה, דכלל לא מצוי שיהיה לוח פיקח מגידולי שביעית בהיתר, "דההוא לא מישתכח שדינו להיעקר ואפילו ספיחין שעושה אחרי כן אסורין"¹³. עלה הלוח השוטה ועלה הדנדנה. רש"י בנדה נא: ביאר "עלה הלוח השוטה והדנדנה, וה' לכל הכלים בימות הגשמים מהשדה אלא הא דנקט הני משום דסיפא דמתניתין מיתוקמא בעיקרין ואשמועין חילוק בין עיקרן לעליהן". אמנם בר"ש ורא"ש ורע"ב הכא פירשו דהני דנקט הכא הוא לאשמועין רבותא משום דלא חשיבי. העלשין¹⁴. בעולשי שדה מיירי, ואשמועין רבותא דקדשי בקדושת שביעית, אע"ג דלא חשיבי אוכל אדם

לשמינית שדן בחזו"א (ג' כג') שבשמינית לא ינהג בהם דין הפקר, ועיניו"ש.

9 ומה דנקט בדרך מכירה הוא כמסק' סוגיא דסוכה דף מא'. דבפרי ראשון לכו"ע לא מהני בדרך חילול. (שערי אמונה)

10 מודקתני בסתמא משמע דקאי אבל הני דמיירי לעיל, ומבואר בזה דיש דין ביעור אף במיני צבעונים, והנה בפשטות הני מיני צבעונים אינם ראויים למאכל בהמה [ועיניו"ש משנה ראשונה פ"ט משנה ז'], וא"כ לכאורה יש כאן חידוש שהרי המקור לדין ביעור הוא מדרשת חז"ל ד"כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתן מן הבית", והיה מקום לומר דדברים שחיה כלל לא אוכלתם אינם בכלל דין זה, ולכאורה מבואר כאן דא"י"ו כן אלא דין ביעור הוא אף בדברים שאינם ראויים לא לאדם ולא לבהמה, וצ"ע.

11 בדברי הרמב"ם מבואר דחל בדמים גם הזמן המסוים של אותו הפרי שנתקדשו מכוחו, ולא אמרינן שהדמים יש להם זמן כללי כגון סוף שנת השביעית או זמן כללי אחר, אלא כל דמים ודמים תלויים בזמן אותו הפרי שנתקדשו מכוחו. אמנם בעורף לנר דה"ח, מבאר בשי"ת תוס' שם דפליגי בדבר זה עם הרמב"ם ולשיטתם זמן ביעור דמים הוא בראש השנה דשמינית, ומבואר בדברי ר"מ במשנה ב' דחכמים לא פליגי עמו בכך שדמים שדינם בביעור זמנם בראש השנה, ובפשטות מסתבר דלשי"ת תוס' היינו מדאורייתא, והרמב"ם יסבור דדברי ר"מ הי' דווקא בהני דמים שמעיקר הדין אין להם ביעור, ועיניו"ש. ועיניו"ש בר"ש סירילאיו במתני' שנוקט דזמן ביעור דמים הוא בר"ה דמוצאי שביעית על פי דבריהם של התוס' בנדה ה"ל. ועיניו"ש בדרך אמונה (פ"ז ה"ז בבה"ל) מש"כ בזה.

[ויש מקום להעיר מדוע הוצרך התנא לשנות "ולדמיו בעור", דלכאורה הרי דין בעור הוא מכלל דיני שביעית וזה כבר השמיטנו דיש לדמיו שביעית, ובפשטות י"ל דהימ"ל שלא נתחדש דין ביעור אלא כלפי הפרי ראשון שהוא עצמו גדל בקדש, ולכן אשמועין דאף לדמיו יש דין ביעור.

ואולי אפשר לומר לפי משנ"ת בפלוגתת הרמב"ם ותוס', דהרמב"ם יפרש דלכך פירט התנא "ולדמיו בעור" כבדי להקיש זמן הדמים לפרי שבאו מכוחו, והתוס' יפרשו בהיפוך דייתור זה בא להשמיע דיש הפרש בין זמן הדמים לזמן הפרי ראשון.]

12 מש"י הר"ש בשי"ת הירושלמי מבואר דעלי הלוח שוטה קדושים בקדו"ש מיד אף קודם שמתקן, עיניו"ש חזו"א (ג' כא) ובדרך אמונה (ז' ג') בבה"ל ד"ה והעולשין שנוקטים כן בשי"ת בירושלמי, והחזו"א שם מתקשה לפי"ו מ"ש עלה לוח השוטה דקדוש אף קודם שנעשה אוכל ע"י המיתוק מעולשין דבסמוך שלא קדשי בקדושת שביעית אלא לאחר המחשבה שהחשיבן לאוכל כמפורש בשי"ת בירושלמי שם.

ובדרך אמונה שם מבאר, "ויש לחלק דשאני למתקן שעומד לכך חלה עליו קדו"ש משא"כ לענין דבר דסיג' במחשבה שרבים אין מחשבינן עליו לאכילה ואין עומד לאכילה צריך דוקא שיחשוב עליו". וקשה בירושלמי כאן מבאר דשאני לוח השוטה דלא חשיב אוכל לענין טומאת אוכלין עד שימתק מעולשין דבסמוך דחשיבי אוכל מיד משום דתורמוסין עומדים למתקן משא"כ לוח, וא"כ צ"ל בבואר החילוק בין לוח לעולשין לשי"ת, דלוח גם קודם שחשיב אוכל גמור ע"י המיתוק חשיב בר אכילה לענין קדושת שביעית כיון שיש אפשרות למתקן משא"כ עולשין דראויים מתחילתם לאכילה ורק שצריך לחשב עליהם וזוהי כל שלא מחשב הוה דבר שאינו בר אכילה. (משנת זרעים)

13 והא דלוח שוטה אין בו איסור ספיחין מבואר מהמשך דברי הריבב"ן דהיינו משום שהגדל בשדה אין בו איסור ספיחין, והריבב"ן לשיטתו ביאר אף בהמשך גבי עולשין וכרישין דצ"ל דמיירי בעולשי שדה וכרישי שדה לפי ששל גינות אינן נמצאות לפי שאסור לזרוע בשביעית. וכן ביאר הר"ש סירילאיו. ודין זה מתבאר בדברי הירושלמי ריש פרק ט', דהני מינים שאין דרך לזרועם ולשומרם שאין חשודים עליהם עוברי עבירה אין בהם איסור ספיחין, והרמב"ם (פ"ד ה"ג) פסק דין זה כלפי הני מינים המנויים במשנה ריש פרק ט', ועיניו"ש בדרך אמונה (שם בבה"ל ד"ה כגון).

[הנה, הר"ש לא הזכיר בדבריו כאן כלל את ענין איסור ספיחין, ומבואר דשיטתו דאין סיבה שלא לאיירי בלוח פיקח ובעולשי וכרישי גינה משום איסור ספיחין ורק משום רבותא דמתני' לא איירי בהו. וכן מוכח מהרא"ש. ואזיל הר"ש לשיטתו בריש פ"ט דביאר שבכל המקומות שמצינו במשניות גידולי שביעית שאינם אסורים משום ספיחין מיירינן כשגדלו בשיטת נלקטו בשביעית, ולפי"ו באמת אין הכרח לאוקים דוקא בלוח שוטה ובעולשי שדה משום איסור ספיחין אלא משום רבותא דמתני'. והריבב"ן נראה שאזיל כשי"ת הרמב"ם (פ"ד ה"א) שחולק וסובר דאף בגידולי שיטת שנכנסו לשביעית יש איסור ספיחין ועיניו"ש, ולפי"ו יש הכרח דמיירי הכא דוקא בגידלים בשדה דאל"כ אסורים משום ספיחין. והר"ש סירילאיו במתני' דריש פ"ט מבאר בהדיא דלא חשי"ת הר"ש בזה דלא פלוג ובכל מה שנלקט בשביעית יש דין ספיחין. ועיניו"ש להלן גבי פירש"י בב"ק בהא דקתני ספיחי סטים.]

14 הנה, הר"ש ביאר ע"פ הירושלמי, דמיירי בעולשי שדה דלא חשיבי אוכל לענין טו"א עד שיחשב עליהן, וקמ"ל דקדשי קדו"ש וזה רק אם חשיב עליהן לאכילה, ומיירינן לאחר שהתיר רבי להביא פירות מחו"ל לארץ דיש להם ירק הרבה ועולשי שדה לא חשיבי אוכל עד שיחשב, אבל קודם שהתיר רבי יש חשיבות לעולשי שדה לענין טו"א כדברי ר' יוסי בן חנינא, והיינו אף קודם שחשיב עליהן וליכא רבותא בזה דקדשי קדושת שביעית.

אמנם בפירוש הרא"ש ביאר את המשנה על פי הירושלמי, דבשביעית שפיר חשיבי עולשי שדה כיון שאין מצויים עולשי גינה, והיינו כדבריו של ר' יוסי בן חנינא, ולכאורה פירוש הרא"ש קשה בדברי הירושלמי, ועיניו"ש מה שביאר בשיטתו בדרך אמונה (פ"ז ה"ג ביה"ל ד"ה והעלשין), ולפי דבריו נמצא שהרא"ש סובר דאף אחר שהתיר רבי להביא פירות מחו"ל איכא לדין דריב"ח דחשיבי עולשי שדה בשביעית אף קודם שחשיב עליהם לאוכלן, ודלא כשי"ת הר"ש. והרע"ב פירש כהרא"ש.

ובדברי הרמב"ם שם שכתב בסתמא את דין העולשין ולא פירש דמיירינן דוקא לאחר שחשיב עליהן, דן בדרך אמונה שם דשיטתו כהרא"ש ה"ל דאף אחר שהתיר רבי איכא לדין דריב"ח.

15 ויש להעיר מה הרבותא, והא למאכל בהמה ראוי שלא ע"י הדחק, ותיפו"ל שחל בו קדושת שביעית מדין מאכל בהמה, ואפשר לבאר שנוקט"מ שאסור לעשותו מלוגמא לאדם יעויין להלן ריש פ"ח.

16 התוס' שם מקשים על רש"י מה יפרש גבי מעשר ופאה שהזכירה הגמרא גם שם ספיחים, ולכאורה מתבאר יישוב לזה מדברי רש"י בשבת שם דנקט אידי שביעית, ועיניו"ש. וצ"ב לפירוש רש"י בב"ק, דאם משנ"ה תני ספיחים מדוע תני רק גבי סטים והא לכאורה אף שאר כל המינים לא משכח"ל בשביעית אלא ספיחים. ואפשר לבאר דשאר המינים שבמתני' דמאכל אדם ובהמה כולם הוו מינים פחותים שאין דרך לשומרם וגדילים בשדה ולא ע"י זריעת אדם, ולכן בהם שפיר משכח"ל בשביעית שאינם ספיחים, אבל הני מיני צבעונים הרגילות לגדלם בוריעת אדם, ולכן הנהו לא משכח"ל בשביעית אלא ספיחים [ולפי"ו לכאורה צ"ל לפירש"י שם דספחי סטים דנקט תנא דמתני' קאי אף אקוצה].

[ויש להעיר, דלכאורה משמע מדברי רש"י אלו דלא כשי"ת הר"ש (בריש פרק ט') שהובא לעיל שמפרש דכל המשניות שאיירי בפירות שביעית שאינם אסורים בספיחים הי' בשגדלו בשיטת נכנסו ונכנסו לשביעית, דלפי"ו מדוע צריך לומר גבי סטים וקוצה דהוו "ספיחי" והא משכח"ל אף בשאינם ספיחים כשנכנסו משיטת לשביעית, וא"כ לכאורה קשה בשי"ת רש"י מדוע בהא דספחי סטים וקוצה ליכא איסור ספיחין. אבל באמת שצריך לברר האם יש כלל איסור ספיחין על מידי דאין מאכל אדם, שיעיניו ברמב"ם בפ"ד שזכור דין ספיחין כלפי מיני מאכל אדם ולא ביאר דהיינו גם במאכל בהמה, ושמא י"ל דרק במאכל אדם יש חשד על עוברי עבירה שזה כל היסוד לאיסור ספיחין, אמנם בחזו"א (ט' יז') כתב דיש איסור ספיחין במאכל בהמה על פי הירושלמי במעשרות, אבל יתכן עדיין שבמיני צבעונים ע"פ"כ ליכא דין ספיחין ולא יקשה בשי"ת רש"י, וצ"ע.]

17 ובתפאר"י כאן פירש באופן אחר "ונ"ל דנקט ספיחים לרבותא אף שאין צובעים יפה".

זהב הארץ

הגאון הגדול ר' משה זאב איתן שליט"א

האם קדושת שביעית חלה על שימושי האדם או על הנאתו

א. מבואר במשנה שחלה קדוש"ש לא רק על מידי דאכילת אדם ובהמה, אלא על כל דבר שנהנים ממנו, ובלבד שיהיה הנאתו וביעורו שווה, ומשום זה חלה קדושה אף על מינים העומדים לצביעת בגדים, ויל"ע האם ח"ה הנאה הגורמת לקדושה המכוון בה לשימוש האדם, או שגם מין העומד להנאת רווח בעלמא, גם זה מיקרי הנאה לגרום לחלות קדושה. וז"ל רש"י בב"ק דף ק"א ע"ב בד"ה יצאו עצים שהנאתם אחר ביעורם, שנעשים גחלים הוא דהוי עיקר הנאתן, אבל מיני צובעין בשעת רתיחת היורה כלה השורש וקולט הצבע נמצאו הנאתן וביעורן שווה הילכך חייל בהו שביעית עכ"ל.

מבואר בדבריו דמה דמקרי הנאה וכלוי הוא בעצם עשיית הצבע, שעתה כבר כלה השורש, ובהכרח שההנאה היא בעצם זה שיש לו צבע, ומבואר בזה דלהנאה אין צריך שימוש גוף האדם, אלא די לן כמה שיש לו ריוח ממון ותועלת, ומקרי בזה הנאה הגורמת לקדוש"ש.

וכן מבואר עוד בדבריו שנתן טעם למה שעצי הסקה מיקרו הנאתם אחר ביעורם, שקודם נעשים גחלים ולאחר מכן הם אופים את הפת, ומבואר בדבריו שאם הייתה הפת נאפית מיד מגוף שריפת העצים, היינו רואים את הנאת אפיית הפת סיבה לקדש את העצים, דהוו הנאתם וביעורם שווה, אף שמה שיש לו פת אינו תשמיש אלא תועלת בלבד.

וכן כתבו להדיא התוס' בב"ק שם בד"ה שהנאתן אחר ביעורן, כשנעשית גחלת אף על גב דזימנין הנאתן וביעורן שווה כגון להתחמם כנגדו או לבשל, מכל מקום עיקרו לא קיימא להכי, אלא לאחר שנעשית גחלת כגון להסיק תנור לאפות.

הרי שלו יצויר שהיו העצים עומדים לבשל בהם את הקדירה, מיד עם שריפתם היינו רואים את הנאת תיקון המאכל כהנאה הגורמת לקדושה, אף שאינה הנאת שימוש גופו, מיקרי הנאה לגרום קדושה, ודי לן כמה שמרוויח בעשיית הפת להיחשב הנאה לגרום קדוש"ש.

[והן אמת שהתוס' בב"ק בד"ה שהנאתן חולקים על פרש"י, וסברי שהנאת צבע הנאתן וביעורן שווה בהיות והנאתן כשלוש, ואז הוא כלה ומתבער הצבע מיום אל יום, וחולקים על פרש"י שהנאה היא עצם זה שיש לו צבע, ואכן טעם פלוגתייהו אינו מטעם שהנאת רווח ממון לא מיקרי לדעתם הנאה, אלא טענתם עמם דבעינן הנאה המבערת, ובהיות ולענין שביעית קי"ל שחזותא מילתא, הו"ל גם אחר צביעה כבעין, ואין הנאת עשיית הצבע מבערת, ולכן הם צריכים לבאר שהנאת צבע וכליו באה משימוש האדם בצבע, אבל מודים הם ליסוד דברי רש"י שגם הנאת הרווחת צבע סיבה היא לגרום קדושה, כמבואר בדבריהם שבישול מאכל מיקרי הנאה].

ב. אבל הריטב"א בסוכה ד"מ ע"א חולק על זה, שכתב לכם דומיא דלאכלה מי שהנאתו וביעורו שווה יצאו עצים שאין בהם הנאה כמה שנתבשל, אלא לאחר ביעורן, כשאדם נהנה מאותו פת ומאותו תבשיל.

הרי שלא די לן בהנאת בישול שאינה שימוש האדם, והנאה המקדשת היא הנאת הגוף ושימושו בלבד, ולכן על לולב חלה קדושה, שהלולב שמכבדים בו את הבית, היינו פעולת שימוש בגופו, והשימוש הלזה מכלה אותו, והו"ל הנאתו וביעורו שווה, אבל מה שיש לאדם פת רווח בעלמא הוא, ואינו שימוש שלו, והשתמשות שיש בפת הינה אכילתו, הבאה אחר הכילוי, ואין הנאה שכזו סיבה לגרום קדושה לעצי ההסקה.

ולדעתו מה שחלה קדוש"ש על מיני הצובעים, הוא כמו שהסיקו התוס', שבהיות וחזותא מילתא היא, הצבע נידון כמו שהוא בעין גם אחר שצבעו בו, והנאתו וכליו באים כאחד בשימוש הגוף בבגד הצבוע.

[ויש לעורר שהריטב"א כתב בסוכה שאין חלה קדוש"ש על דבר שאינו מתכלה, כמו בהמה טמאה וחלוק, הרי שבגד מיקרי דבר שאינו כלה, וצ"ל שרק גופו של החלוק אינו מתכלה מן השימוש בו, אבל הצבע שלו כן דוהה ומתכלה מכח השימוש בו, ולכן הוי הנאתו וביעורו שווה, (ואולי יש ליישב בזה הא דתנן במעילה דף י"ח ע"א שכל דבר שיש בו פגם אין מועלים בו עד שיפגום, ותנן התם שהחלוק דבר שיש בו פגם הוא, וי"ל שמראיתו נפגם, ומה שכתב הריטב"א שאינו כלה היינו גופו, ואפשר שפגם וכליו אינו אותו הענין וצ"ע)].

ג. ובאמת שבתוס' סוכה ד"מ ע"א בד"ה יצאו משרה וכבוסה נראה שדנו בזה, שהתוס' שם עמדו על המבואר שם שאסור להשתמש בדבר המקודש בקדוש"ש למו"ב, לפי שהנאת מו"כ הינה הנאה שאחר הביעור, והביאו מפרש"י שמשעה ששרה הפשתן או

הבגדים ביין שעה אחת נתבער ואבד, והנאתו אינה עד שילבש אותן בגדים, והוקשה להם שא"כ למה מיני צובעים מיקרי הנאתו וביעורו שווה, הרי הביעור הוא בצביעה, ואין האדם משתמש בצביעה אלא כשהוא מתלבש בו, ולפרש"י שם הו"ל הנאתו אחר ביעורו.

ותורף הקושיה היא שבשלמא אם בעינן להנאה שימוש האדם, י"ל שאין הנאת כיבוס הנאה, אבל אם הנאת צביעה חשובה הנאה, אף הנאת כיבוס בעצמותה תיחשב הנאה, עוד קודם שלובש את הבגד.

אלא שכתבו שלדעתם לא קשה שי"ל שבהיות וחזותא מילתא, יש לראות את הצבע כאילו הוא בעין, ומעולם לא כלה הצבע אלא כשמתלבשים בו, והו"ל הנאתו וביעורו שווה, אבל לפרש"י שהנאת מה שיש לו צבע הינה הנאה, קשה להם שא"כ יש לראות גם את הנאת עצם הכביסה כהנאה.

שוב כתבו התוס' ליישב את הדברים, ובקונטרס פירש שם דמיני צבעים בשעת רתיחת היורה כלה השורש וקולט הצבע כנגד נמצא הנאתו וביעורו שווה, אבל משרה וכבוסה משעה שמטילין פשתן או בגד ביין נתקלקל ונבער, והנאתו אינה עד שלשה ימים או ארבעה יהיה הפשתן שרוי.

ולמאי דמסקי השתא י"ל שהנאת בגד מכובס הנאה היא, אף שאינה שימוש גופו ממש, אלא שאותה הנאה באה בגמר תהליך הכיבוס, והיא כבר אחר הכילוי של היין, על כן הו"ל הנאתו אחר ביעורו.

ד. ויש לעורר לדעת רש"י ותוס' למה אין קדושה לעצי הסקה, לפי שהאפייה מהם באה אחר שהם כבר גחלים, הא כשעושים מן העצים גחלים הוא בעצמו שבח שלהם, ואף שהשימוש בגחלים להסקה נעשה לאחר שכבר כלה, ראוי לדון את עצם התועלת שיש לו גחלים כהנאה, והוי הנאתו וביעורו שווה, (ודוחק לומר דהואיל ולוקח זמן לתהליך עד שיעשה גחלים לא מקרי שווה, דהא מסתבר שאף השורש עד שנקלט בצבע עובר זמן, אך מאחר שהכל לתועלת נידון כהנאה וביעור שווה).

וצ"ל דהגחלים פנים חדשות מהם, ואין זה נחשב שיש לו הנאה ותועלת מגוף העצים, אלא מהפך העצים למציאות חדשה להיעשות גחלים ואז הוא מרוויח ונהנה מהם, משא"כ צבע היינו שמוציא מן השורשים את חלקי הצבע הבלועים בהם, והיינו הנאה מגוף העיקר עצמו.

ולכן איתא בירושלמי, הובא בר"ש לקמן פ"ט מ"ז שאין נותנים קש ותבן בשביעית בתוך הכר, שהרי הוא בטל בו, והנאתו מן הכר אחר ביעורו היא, ואין רואים את עצם יצירת הכר כהנאה, שהיא באה מביטול הקש.

ומהאי טעמא כתב החזו"א בס' י"ג סק"ח אין חל קדוש"ש על עצים שלנו, שאינם להסקה אלא רובם עומדים לכלים, ולבנות מהם בנין, והנאתם וביעורם שווה, אלא שבהיות וההנאה באה להם אחר שינוי, שנעשו פנים חדשות, נידונים כמי שאין בהם במציאותם כמות שהם הנאה, ולא חלה בהם קדושה.

הנאה וביעור שווים באותו הזמן או שדי שההנאה והכילוי ייעשו באותו המעשה

יל"ע כשאמרו הנאתו וביעורו שווה, האם המכוון לומר שצריך שתהא ההנאה באה תיכף ומיד עם כילוי של חפץ, באותו הזמן ממש, או שאין קפידיא שתבוא ההנאה תיכף ומיד עם הכילוי, אלא די לן כמה שאותה הפעולה היא שגורמת להנאה ולכילוי, אף שסדר הדברים שהכילוי קודם להנאה, בהיות ושניהם בתולדה מאותו המעשה, יש לדון את הפעולה הזו כולה כפעולת הנאה וכליו כאחד המותרת.

ויש לכון כן בביאור דברי התוס' בפסחים דף כ"ז ע"ב בד"ה מכלל דרבנן שרו כשאבוקה כנגדו, דמבואר בגמ' שם שלדעת רבנן מותר ליהנות משריפת עצי איסורי הנאה, וכמו קש של כלאי הכרם, שהם מן הנשרפים שאפרם מותר, ומבואר שם שמותר ליהנות אפילו מעצם הבערתם, שלעולם החוסם בא מן המתכלה, ואין שבח עצים בפת, והוקשה להם שא"כ ראוי לקרות הנאת עצים דמשחן כהנאה הבאה אחר הביעור.

וז"ל ואם תאמר לרבנן הואיל ובאבוקה כנגדו חשיב כמו שלהבת באה מן הגחלים, מאי פריך בסוף לולב הגזול (סוכה מ). ובהגזול עצים (ב"ק קא): והא איכא עצים דמשחן שהנאתן וביעורן שווה, הא בשעת הנאה מבעורין הן כבר במקום השלהבת, ויש לומר משום דשיעור כזה לא חשיב הנאה אחר ביעורן לענין שביעית, שהרי באכילה דמינה ילפינן התם ליכא לגמרי הנאה וביעורן שווה, ולא ממעטינן אלא שאר עצים שאין הנאתן אלא אחר שנעשו גחלים לגמרי.

וצ"ב אחר שבאמת ההנאה באכילה ובשריפה באה אחר הביעור אמאי מיקרי הנאתו

זהב הארץ

הגאון הגדול ר' משה זאב איתן שליט"א

וביעורו שווה, ויש לומר שכוונתם לומר שבהיות ופעולת שריפת עצים דמשחן היא המביאה הנאה וכליו, יש לראות את שניהם כדבר אחד, והוכיחו כן שאפילו באכילה החפץ מתכלה ברגע הבליעה, והנאת המאכל באה לאחר מכן, אלא שבהיות והכל נעשה באותו המעשה, שם המעשה הינו פעולת הנאה וכליו, ובוה מתקיים הנאה וכליו כאחד.

ורק במקום שפעולת הכליו אינה מביאה הנאה, וכמו שריפת עצים שנעשים גחלים, ולאחר מכן עושים פעולה נוספת להשתמש בגחלים לאפייה, הרי השריפה כילוי העצים בלבד היא, ומה שאחר כך יהנה מתוצאת שריפתו אין זה שייך לכליו.

וכן היה משמע מעט, ממה שמבואר בגמ' שם שאין היתר להשתמש בשביעית לעשות מלוגמא זילוף ואפיקטוזין, לפי שאין הנאתם שווה בכל אדם, ומשמע הא אם היו כל אדם נהנים מהנאות אלו שרי, הרי דמיקרי הנאתם וביעורם שווה, והלוא מסתבר שאין מקיאים תיכף ומיד עם הבליעה, וכן אין הריח של יין הזילוף מתפשט מיד ברגע שפיכתו ובליעתו בארץ, אלא מבואר שבהיות ואותה הפעולה המכלה את החפץ היא זו שמביאה עם הזמן הנאה, הו"ל הנאתו וביעורו שווה ושרי.

אבל באמת שזה אינו, שהרי רש"י נתן טעם למה מו"כ נידון כהנאתו אחר ביעורו, שמשעה שמטילין פשתן או בגד ביין נתקלקל ונבער, והנאתו אינה עד שלשה ימים או ארבעה שיהיה הפשתן שרוי, הרי שאף שאותה פעולה בעצמה, הטלת הפשתן והבגד לתוך היין, היא שמכלה את היין, ועם הזמן מועלת לכיבוסו של בגד, והכיבוס שבסוף הנאה היא, אחר שאין הם שווים באותו הזמן, הו"ל הנאתו אחר ביעורו.

הרי מבואר להדיא שדין הנאתו וביעורו שווה אינו תלוי בהגדרת המעשה, שמעשה המהנה ומכלה מותר, אלא צריכים ההנאה והכליו להיות כאחד, אלא שחידשו התוס' שאין קפידא שיהיו ממש כאחד, אלא גם אם תהא ההנאה זמן מועט אחר הכליו עדיין יש לראותם כאחד.

וצ"ע רב לדעת מהו שיעור הזמן בזה, שאיזה רווח אפשר שיהא בין הכליו להנאה, ונראה אותו עוד כהנאתו וביעורו שווה, ומאיזה הפרש זמן נראה את הכליו כבא אחר ההנאה.

הנאה בלא ביעור

א. ובעיקר מה שאמרו שהשביעית ניתנה רק לשימוש של הנאתו וביעורו שווה, וכמו כן אין חל קדושה אלא על דבר העומד לשימוש שהנאתו וביעורו שווה, יל"ע האם יסוד הקפידא הינו שלא לכלות פרי של שביעית, אם אין עצם הכליו הנאה, אף שלבסוף נהנה ממנו, או שכללא דשביעית הוא שלא נתנה אלא לשימושים של הנאות המבערות ומכלות את החפץ.

וכהצד הראשון פשיטא ליה לרבינו הרעק"א, שתמה על קושיית התוס' על הקונטרס שפי' דבשעת רתיחת היורה כלה השורש וקולט הצבע, ואין נראה דהא אמרן דלענין שביעית חזו"ת מילתא היא, ולא הוי ביעורו בקליטת הצבע.

נראה שהוקשה להם שבהיות וחזו"ת מילתא היא, נמצא הצבע נידון כקיים וכמי שישנו בעין אחר שצובעים בו, וא"כ אין סיבה שתחול קדושה משום הנאת הצביעה, שהנאה איכא כילוי ליכא, שגם אחר הצביעה הצבע נידון כקיים בעולם, הואיל וחזו"ת מילתא היא.

וטען על זה הגרעק"א, ובאמת לענ"ד גם זה לק"מ, דאנן אמרינן דשביעית אסור להפסיד רק בדרך לאכלה, היינו דומיא דלאכלה שיהיה הנאה בשעת הביעור, אבל הנאה שלאחר הביעור לא, דבשעת ההפסד הרי עדיין לא נהנה והוי כמפסיד בלא תכלית, אבל בהיפוך הנאה דקודם ביעור דלא נפסד ליכא איסור, והראיה מדמצרכינן קרא ולא לסחורה אף דהנאה דהיינו המכירה אינו בשעת ביעורו, אע"כ דהנאה דקודם ביעור אינו נאסר, אבל הביעור דקודם הנאה דוקא אסור.

וכן מבואר להדיא בר"ש לעיל פ"ד מ"ז, על הא דתנן התם מאימתי אוכלין פירות האילן בשביעית הפגים משזיריחו, משום דדרשינן לאכלה ולא להפסד, כדאמרינן בפ' מקום שנהגו, ומהאי טעמא אסרינן בהגזל קמא (דף קב א) ובסוכה (דף מ ב) אפיקטוזין ומשרה וכביסה, ואם היה אוכל קודם שיתבשל היינו להפסד.

הרי שכל הנאה הבאה אחר הכליו הפסד היא, וזהו שורש מה שלא ניתנה השביעית לשימוש זה, וכל מה שנתחדש כאן הוא שאין חשיבות להנאה הבאה לאחר מכן להחשיב את הכליו דמעיקרא ככליו לצורך הנאה, אלא כל שבשעתו הפסד הוא, הרי לא ניתנה השביעית להפסד, גם אם לבסוף תבוא לו הנאה מההפסד הזה.

ב. ולדברי הר"ש פשוט שחלה קדוש"ש על מין דבר שיש ממנו הנאה ואינו מתכלה,

גם בדבריהם מבואר שהוקשה להם שבהיות והמלאכה מבערת את הבהמה ראוי שיחול עליה קדושה, דהוי הנאתו וביעורו שווה, אבל לו יצויר שהיה בבהמה טמאה הנאה בלא ביעור כלל, אתי שפיר שאין בדבר קדושה].

עוד הביא הקה"ק שם, מפירוש הר"ש סרליו שביאר לבעיית הירושלמי בפרקין האם חל קדושת שביעית במיני בשמים, שיסוד הספק הינו האם צריך לקדוש"ש הנאה המכלה את החפץ, ואין הנאת ריח הבשמים מכלה אותם, וממילא לא קדשי, או שאין קפידא על הכליו, אלא שלא חלה קדושה בהנאתו אחר ביעורו, אבל דבר העומד להנאה גרידא חלה בו קדושה, ולא אפשר בעיין, נמצא שלדעתו פלוגתת הראשונים ספק הירושלמי הוא. [אבל החזו"א ביאר ספק הירושלמי שאפשר שהנאת ריח אינה שווה בכל אדם, ולדבריו אפשר דמירי במיני בשמים שהנאתם מכילים הוא בא, אבל במינים כאלו שהנאתם בלא כילוי כלל, ודאי שאין קדושה.

ונפק"מ בזה למעשה, האם חלה קדוש"ש על מיני צמחי טבך, המשמשים לעישון, שהנאתם בא מביעורם, והו"ל הנאתם וביעורם שווה, אבל אפשר שהנאת עישון אינה שווה לכל נפש, שלכן כתבו הפוסקים שאסור לעשן ביו"ט, וי"ל שאין חלה קדושה בדבר שאין הנאתו שווה לכל נפש, שלא ניתנה השביעית לשימוש זה, ודן בזה במנחת שלמה ח"ג סי' קכ"ט].

ד. ומה שהקשה הרעק"א, שאחר שהגמ' מדמה את הדינים, שחלות קדוש"ש חל על הנאתו וביעורו שווה, ומותר להשתמש בשביעית בדבר שהנאתו וביעורו שווה, ואם אין חלה קדושה בדבר הנאה שאינו מכלה, ראוי שיהא אסור ליהנות בלא כילוי, וא"כ מה צורך יש לאסור את הסחורה, תיפוק ליה שהנאה בלא כילוי היא, ולא ניתנה השביעית לה. נראה שאף שאין קיום מצוות שביעית בהנאה שאינה מכלה, אכתי אין גם סיבה לאסור את ההנאה הזו, שאין השביעית איסורי הנאה כערלה וכלאים, ורק המכלה את החפץ ומפסידו צריך סיבה לעשות כן, שהרי הוא סותר לדין השביעית שהוא לאכלה, וההנאה הבאה עם הביעור היא קיום מצוות השביעית, המתרת את אכילתו, ולא הנאה הבאה לאחריה.

אבל הנאה גרידא הן אמת שאין היא שימוש בגוף החפצא ממש דומיא דלאכלה, ואם החפץ עומד רק לה לא הייתה בו קדושה, אבל אין היא אסורה בחפץ הקדוש, כיון שאין היא מפסדת את הקדושה כלל.

פירות שביעית

מתורתם של הרבנים הגאונים שליט"א

הגאון ר' יצחק דב הלוי שכטר שליט"א

בענין קדו"ש במאכל אדם ומאכל בהמה ומין הצובעין

א. פ"ז מ"א כלל גדול אמרו בשביעית כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעים ואינו מתקיים בארץ וגו' ומבואר דשביעית חל בין על אוכל אדם בין על מאכל בהמה, ויש לעיין אם תרומתו חד דינא להו לגבי קדושת שביעית או דהם ב' דיני קדושה נפרדים חדא קדושת שביעית על אוכל אדם והשנית קדושת שביעית על מאכל בהמה, ויש להביא ראיה מהא דאיתא ברפ"ח דהמיוחד למאכל אדם אין עושין ממנו מלוגמא לאדם והמיוחד למאכל בהמה עושין ממנו מלוגמא לאדם הרי דחלוקים הם בדיני קדושת שביעית שלהם, ועי' בתוספתא בפ"ה דשביעית דפירות שביעית אין מאכלין אותן לבהמה וכ"ה ברמב"ם בפ"ה משו"י ה"ה דפירות המיוחדין למאכל למאכל אדם אין מאכלין אותם לבהמה לחיה ולעופות, ויש לבאר כנ"ל דכיון דבמאכל אדם חלה הקדושה מדין אוכל אדם ממילא אסור להאכיל לבהמה דדין דניתן למאכל אדם.

ב. והנה במשנה מבואר דגם על מיני צובעין חל קדושת שביעית ומקור הדבר דחל קדושת שביעית על מיני צובעין מבואר בהסוגיא בב"ק דף ק"א דיליף מקרא דלכם דומיא דלאכלה דבעינן שיהא הנאתו וביעורו שוה, וברש"י כתב דבשעה שכלה השורש ונקלט הצבע נחשב הנאתו וביעורו שוה הילכך חיילא עליהו שביעית, ובתוס' כתבו דהנאתו וביעורו שוה הוא בשעת לבישה עיי"ש, והנה במתני' תנן דקדושת שביעית חל על מאכל אדם ומאכל בהמה ומיני הצובעין, וישל"ע בהא דתנא רק הנך ג' מיילי והא משכח"ל קדושת שביעית גם בשאר דברים כל שהנאתו וביעורו שוה, ועי' בסוכה דף מ' דלולב של שביעית חלה בו קדו"ש ועירש"י שם דהוא משום דהנאתו וביעורו שוה, וכמו"כ משכח"ל בשמן דלא חזי לאכילה רק להדלקה דיחול ביה קדו"ש מחמת שהנאתו וביעורו שוה, וצ"ל דזה נכלל בהא דתנן דקדו"ש במיני צובעין וזה נכלל כל מיני דהנאתו וביעורו שוה וצ"ח.

אמנם ישל"ע אי מיני צובעין וכ"ד שהנאתו וביעורו שוה איכללו בעיקר דין לאכלה וחד דינא להו עם פ"ש העומדין לאכילה או דב' דינים ניהו בקדו"ש חדא דחל באוכל אדם ושנית דחל במידי דהנאתו וביעורו שוה.

והנה ברמב"ם כתב בפ"ד מהלכות שו"י ה"א דפירות שביעית ניתנהו לאכילה ושניהו וסיכה ולהדלקת הנר ולצביעה מפי השמועה למדו תהיה אף להדלקת הנר ולצבוע בה צבע ובכס"מ הביא דהמקור הוא מהות"כ, וצ"ב ל"ל קרא דתהיה תפול"ל דילפא מקרא דלכם דכל שהנאתו וביעורו שוה חל קדושת שביעית, וכיון דחל קדו"ש מחמת זה שעומד לצביעה א"כ פשיטא דיכול לצבוע בו, והנה בירושלמי בפ"ה ה"א איתא צבועין לאדם מהו שיהא עליהן קדושת שביעית, ובביאור הגר"א גריס מנין שיהא עליהן קדושת שביעית נישמעניא מן הדא לכם כל שהוא צורך לכם, הרי דהא דחל קדושת שביעית אמנין צבועין נלמד מקרא דלכם, ובהמשך איתא שם רבי יוסי בשם רבי לא שמע מן הדא תהיה אף להדלקת הנר ולצבוע בה צבע, הרי דבירושלמי מייתי פלוגתא אי יליף מקרא דלכם או מקרא דתהיה, והנה בפ"ה מהל' שו"י ה"י כתב הרמב"ם מיני ככסים וכו' קדושת שביעית חלה עליהם ומכבסין בהם שנאמר והיתה שבת הארץ לכם לכל צרכיכם וצ"ב דא"כ מהך קרא נילף גם למיני צבועין.

ונראה בזה דהנה ברמב"ם כתב שם דאע"ג דחל קדושת שביעית על מיני כבוסים אבל אין מכבסין בפירות שביעית, ומבואר דב' דיני קדושת שביעית ניהו חדא דין קדושת שביעית על פירות המיוחדים לאכילה, ושנית דין קדו"ש אמדי דעומד להשתמשות, ודינם חלוק דפירות שביעית ניתן רק לאכילה ולא לשאר צרכים, והנה ברמב"ם כתב בה"א דפירות שביעית ניתנו גם לצביעה ובהכרח דצביעה נכלל בעיקר קיום דין אכילה, ולפי"ז שפיר איצטריך קרא דתהיה דאי מקרא דלכם היה הדין דחל קדו"ש אמנין צבועין אבל בפירות שביעית ה' אסור להשתמש לצביעה, והוא דיליף מקרא דתהיה דנכלל בעיקר קיום דין אכילה, וגם פירות שביעית שעומדין לאכילה שרי להשתמש בהן לצביעה.

ובזה יש לבאר הא דתנן כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעין יש לו שביעית וישל"ע להרמב"ם דקדו"ש חלה על מיני כבוסין מ"ט לא תני לה במתני', אכן להנ"ל י"ל דבמתני' תנא רק הקדו"ש דחל מחמת דין לאכלה אבל מיני כבוסין דלא נכלל בדין לאכלה לא תני לה במתני', וי"ל נפק"מ בזה דהנה במתני' תנן דבהנך ג' דברים איכא גם קדו"ש וגם דין ביעור, וי"ל דדין ביעור הוא רק במידי דנכלל בדין לאכלה של פירות שביעית וזהו רק דבבר שמאכל אדם או מאכל בהמה או מין הצובעין דנכלל בדין לאכלה, אבל מיני כבוסין דחל קדו"ש מקרא דלכם בזה לא נאמר דין ביעור, ועי' לא תני לה במתני' וצ"ע.

ג. והנה מקור הר"מ דחל קדו"ש אמנין כבוסין הוא מהא דאיתא בירושלמי בפ"ה ה"א מיני כבוסות מהו שיהא עליהן קדושת שביעית נשמעניא מן הדא הבורת והאהל יש להן קדושת שביעית, אכן צ"ב דהא מבואר בב"ק דכביסה אי"ז הנאתו וביעורו שוה והרי בעצם לא חל קדו"ש כיון שאין הנאתו וביעורו שוה כדמבואר שם ומ"ש כבוסים מעצים בזה וצ"ע.

והנה בירושלמי ברפ"ח איתא מיני מלוגמיות מהו לעשות מהם צבועין לאדם וקאמר מה אם אוכלי אדם שאין עושין מהם מלוגמא לאדם עושין מהם צבועין לאדם, מיני מלוגמיות שעושין מהם מלוגמא לאדם לא כ"ש שיעשה מהם צבועין לאדם, והנראה מהירושלמי דקדו"ש חל על

מיני מלוגמא, וקשה דהא מבואר בגמ' דמקרא דלאכלה ממעטינן דפירות שביעית לא ניתנו למלוגמא ואיך חל עליהו קדו"ש, אכן לד' הרמב"ם נחא דהרי ס"ל דלא תלי זב"ז וכדחזוין מדבריו לגבי כביסה דפירות שביעית לא ניתנו לכביסה ומ"מ על מיני כבוסין חל קדו"ש, וא"כ י"ל דהה"נ מיני מלוגמא דכוותה אע"ג דפירות שביעית לא ניתנו למלוגמא אבל הא מהא מיני מלוגמא חל עליהו קדו"ש, אכן בירושלמי ברפ"ז נראה דעל מיני מלוגמא לא חל קדושת שביעית כיון דראוי רק לחולין וכבר עמד בזה בס' קהל"י.

ד. והנה מה שהבאנו מד' הרמב"ם דפירות שביעית הראוים לאדם שרי לצבוע בהם, הנה יעוי' בירושלמי ברפ"ז לפי גירסת הגר"א רבי יוסי בשם ר' לא שמע מן הדא תהיה אף להדלקת הנר ולצבוע צבע ולא נמצא מאבד את אוכלי אדם אלא בצבועין לאדם, וכתב בבהגר"א שאוכלי אדם אסור לצבוע בהם דנחשב מאבד אוכלי אדם ורק בצבועין לאדם הוא דחל קדו"ש ושרי לצבוע בהן, ובביאור הדברים י"ל דס"ל לרבינו הגר"א דכמו שאוכלי אדם ואוכלי בהמה נתבאר דהם ב' דיני קדושת שביעית ואוכלי אדם אסור להאכיל לבהמה, ה"נ אוכלי אדם ומיני צבועין הוו ב' דיני קדו"ש דזה חל מדין אוכל אדם וזה חל מדין הנאתו וביעורו שוה ואסור ליתן אוכל אדם לצביעה, ולכאורה לפ"ז גם שמן שראוי לאכילה יאסור להדליק ממנו את הנר וזה לא שמענו, וסתמא תנן בפ"ח דשביעית ניתנה לאכילה וכו' קל מהן שביעית דניתנה להדלקת הנר ולא משמע דאיירי רק בשמן דא"ר לאכילה, [הן אמנם דישל"ע מ"ט דלא תנן שם דניתן גם לצביעה וצ"ע]

והנה בירושלמי בפ"ח איתא אר"י מפני מה אוכלי אדם אין עושין מהם צביעה לאדם שכן צבעי אדם יש להם קדושה, ובבהגר"א גריס אוכלי אדם עושין מהם צביעה לאדם שכן צבעי אדם יש להם קדו"ש, הרי דתלי זב"ז דכיון דחלה קדו"ש אמנין צבועין הה"נ פירות שביעית שהם אוכלי אדם ניתנו לצביעה, והוא לכאורה סותר לד' הגר"א שהבאנו שכתב דאוכלי אדם אסור להשתמש בהן לצביעה. וי"ל דהך מילתא אם אוכלי אדם ניתנו לצביעה תלי בב' המ"ד הנ"ל דלמאן דיליף דקדו"ש חלה על מיני צבועין מקרא דלכם ס"ל דקרא דתהיה דמרבא צביעה קאי בהכרח על פירות שביעית שניתנו לצביעה וממילא דגם אוכל אדם ניתן לצביעה, אבל מאן דיליף דמיני צבועין חלה עליהו קדו"ש מקרא דתהיה הרי דמוקי הך קרא במיני צבועין ואיהו ס"ל דפירות שביעית לא ניתנו לצביעה.

ואשר נראה ד"ל עוד בזה דכוונת הגר"א בפ"ז לומר דאי לא חל קדו"ש אמנין צבועין ממילא היה אסור ליתן אוכל אדם לצביעה, אע"כ דחל קדו"ש אמנין צבועין וממילא דגם אוכל אדם מותר ליתן לצביעה כיון דקדו"ש חל על שימוש של צביעה ממילא הוי זה קיום בפירות שביעית ועדיין צ"ע.

אמנם בד' הירושלמי שמוכיח דאם צבעי אדם יש להן קדושה שרי אוכל אדם להשתמש לצביעה ישל"ע דהא נתבאר דשיטת היר"ו דמיני כבוסין חלה עליהן קדו"ש ומ"מ פירות שביעית העומדין לאדם לא ניתנו לכביסה וא"כ מאי ראיה מהא דקדו"ש חלה על מיני צבועין דאוכל אדם שרי להשתמש לצביעה, ועוד דהא חזוין דמאכל בהמה חל עליה קדו"ש ומ"מ אוכל אדם אסור להאכיל לבהמה וצ"ע.

ה. והנה במשנה תנן דכל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעין יש לו שביעית, ויעוי' בהר"ש שמבואר בדבריו דלא סגי בזה דחזי לאכילה אלא בעינן שיהא מיוחד לאוכל אדם והוא כמו דמצינו לענין טומאת אוכלין דבעינן שיהא מיוחד לאוכל אדם ה"נ לענין קדושת שביעית בעינן שיהא מיוחד לאוכל אדם, והנה יש להסתפק באופן דהיה מיוחד לאוכל אדם ואח"כ נתקלקל ואינו עומד למאכל אדם אבל אכתי ראוי לאכילה אי נימא דיפקע ממנו קדושת שביעית או דאה"נ לגבי חלות קדושת שביעית בעינן שיהא מיוחד לאכילה אבל אחר דכבר חל קדו"ש כל דחזי לאכילה נשאר בו קדו"ש ורק אם נתקלקל ואינו ראוי לאכילה הוא דנפקע מיניה קדו"ש.

והנה ברמב"ם כתב בפ"ה משו"י ה"ג ז"ל אינו מטפל לאכול תבשיל שנפסד והפת שעפשה כדרך שאינו אוכל בתרומה ומעשר, ובר"מ בפ"ג מהלכות מע"ש ה"י ז"ל ואין מחייבין אותו לאכול פת שעפשה ושמן שנסרח אלא כיון דנפסל מאוכל אדם פקעה ממנו קדושה ומבואר דרק אם נסרח ונפסל מאכילה או הוא דפקע קדושתו, ויעוי' בס' חזון איש שביעית סימן י"ד סק"י שג"כ כתב דכוונת הרמב"ם דאם נפסד מאוכל אדם פקע קדושתו, אכן יעוי' בחזו"א שכתב דאם נפסל מאוכל אדם ועדיין ראוייה לבהמה נראה שאם רוב בנ"א מיחדין אותן לבהמה עדיין קדשי בקדו"ש ואם רוב בנ"א אין מיחדין אותן לבהמה פקעה קדושתה וכמו דאמר רוב עצים להסקה אף שראוין לבישול ולהתחמם בהם, וד' החזו"א צ"ע הא התם הוא דין לגבי חלות קדו"ש ובהו בעינן שיהא מיוחד לדבר שהנאתו וביעורו שוה ומשו"ה כיון שסתם עצים להסקה לא חל בהו קדו"ש אבל היכא דכבר חל קדו"ש הא נתבאר דאע"ג דאינו מיוחד לאוכל אדם לא פקעה קדושתו וא"כ נימא דכל דחזי לבהמה נשאר בקדושתו אע"ג דאינו מיוחד לאכילה לבהמה וצ"ע.

ונראה ד"ל בביאור ד' החזו"א דהא נתבאר דקדו"ש באוכלי אדם וקדו"ש באוכלי בהמה הם ב' דברים נפרדים וחלוקים הם בדיניהם ועי' אם חזי לאוכל אדם נשאר בקדושתו אבל אם נפסל מאוכל אדם ודינינן שיחול ביה קדו"ש מדין מאכל בהמה בעינן שיהא מיוחד למאכל בהמה, אכן יש לדון בזה דהא מבואר בירושלמי דלא מהני מחשבה לאחר תלישה לאשוויי קדו"ש וי"ל.

פירות שביעית

מתורתם של הרבנים הגאונים שליט"א

פלוגתא דרבנן ורבי יוסי במשרה וכבוסה ואם אפשר להפקיע קדו"ש

ה' עוד מבו' בגמ' שם דפליגי רבנן ורבי יוסי אם מותר להשתמש בפירות שביעית למשרה וכבוסה (והיינו להשתמש ביין או במיצי פירות שונים לשריית פשתן ולכיבוס), דרבנן סברי דמקרא ד"לאכלה" ממעטינן משרה וכבוסה ורבי יוסי סבר דקרא ד"לכס" מרבה לכל צרכיכם ורבנן ס"ל ד"לכס" דומיא דלאכלה דהנאתו וביעורו שוה ומשא"כ משרה וכבוסה דהנאתן אחר ביעורן (ופי' רש"י משום שמתקלקלים הפירות מיד בתחילת השריה והכיבוס וההנאה אינה אלא אחר זמן בפשתן ובבגד), וא"כ לדעת רבנן מלבד דאין קדו"ש חלה אלא על דבר שהנאתו וביעורו שוה עוד אמרו דגם אסור להשתמש בפירות שביעית אלא בסוג שימוש שהנאתו וביעורו שוה, ויסוד שני הדינים אחד הוא דכיון שאמר הכתוב "לאכלה" היינו שכל מה שנכלל בסוגי שימוש כעין "לאכלה" (דהנאתו וביעורו שוה) בו יש קדו"ש, ומה ששימושו תמיד באופן שאין הנאתו וביעורו שוה ע"כ אינו קדוש שהרי לא נתנה תורה אפשרות שימוש כזו בפירות שביעית, אמנם ע"כ צ"ל דגם רבנן דרשי "לכס לכל צרכיכם" שהרי מיני צובעין קדושים בקדו"ש ובודאי נתרבו מ"לכס" לכו"ע דאי כתיב קרא ד"לאכלה" לבד ודאי שהיו מתמעטים מיני צובעין, אלא דרבי יוסי סבר דמקרא ד"לכס" דומיא ד"לאכלה" יש לרבות כל צורך השוה לכל אדם ולמעט שימושי רפואה וזילוף וכמב' בגמ' שם ורבנן ס"ל דדומיא ד"לאכלה" נתרבה רק שימוש שהנאתו וביעורו שוה.

ו' ולגירסת רש"י ותוס' בגמ' שם "ועצים להסקה תנאי היא" פי' רש"י בסוכה שם ותוס' בב"ק שם בתי' קמא דדעת רבי יוסי דגם בעצים להסקה יש קדו"ש וס"ל דלא בעינן הנאתן וביעורן שוה, אבל בב"ק פי' רש"י דגם רבי יוסי מודה דבעינן הנאתן וביעורן שוין ובעצי הסקה אין קדו"ש אלא דס"ל שאם ליקט הפירות לצורך משרה וכבוסה לא תהא בהם קדו"ש כיון שהוא סוג שימוש השוה לכל ומאידיך גיסא אין הנאתו וביעורו שוה, והנה מלבד מש"כ הרא"ש בתוספותיו שם להקשות על פי' רש"י בב"ק דא"כ מאי פריך בגמ' לרבי יוסי מקרא ד"לאכלה" והרי מודה ר"י דבעינן דומיא דלאכלה שהנאתו וביעורו שוה וזה כל הטעם דליקטן למשרה וכבוסה אין בהם קדו"ש, עוד קשה טובא על פי' זה שהרי כמה משניות ערוכות בשביעית פרק ד' (ז' ו') שקדו"ש חלה על הפירות במחבר כשהם קטנים ואיך תפקע קדו"ש לרבי יוסי כמה שילקטם לצרכי משרה וכבוסה, והרי זו דעת רבי יוסי לפי' זה וכמש"כ רש"י שם דרבנן פירות סתמן לאכילה ומשעת יצירתן חייל קדושתן ותו לא מהני מחשבה לאפקועי וכו' וכלומר דלרבי יוסי מהני מחשבה לאפקועי וזה קשה טובא.

ואמנם איפכא מצינו בעלי קנים וגפנים שמב' בגמ' סוכה שם דאם ליקטן לאכילה הם קדושים בקדו"ש כי אדרבה בסתמא הם כעצים בעלמא וכמב' שם דליקטן לעצים אין בהם קדו"ש ודוקא אם חשב בלקיטתם לאכילה אזי חלה עליהם קדושה, וכן כתב הר"ש פ"ז דשביעית מ"א בביאור דברי הירוש' לענין פואה ואזוב וכו' ב דאם ליקטן לאכילה חלה עליהם קדו"ש, אבל בפירות גמורים כבר חלה הקדושה בשיעור גידולם במקצת ואיך תפקע במחשבתו למשרה וכבוסה, וכן מש"כ החזו"א ס"ג סק"ז דגידול קרקע המיוחד לרבר הקדוש (כגון לאכילה או צביעה) ולדבר שאינו קדוש (כגון הסקה) הולכים בתר מחשבתו בלקיטה ואם נלקט סתם לא נתרש דינו ואפשר שקדוש מספק ואפשר דאזלינן בתר תשמישו, ועו"כ שם בסק"א דאפשר דסיאה בסתמא יש בה קדו"ש עד שיחשוב עליה לעצים ועי"ש בכל דבריו ז"ל, כל זה אינו שייך בפירות גמורים דודאי סתמן לאכילה וקדושים מיד בגידולם ואיך תפקע קדו"ש מהן, וגם ודאי אין לומר דלא התיר רבי יוסי בליקטן למשרה וכבוסה אלא במיני פירות המיוחדים גם למשרה וכבוסה דאין קדו"ש חלה עליהם עד שיחליט בדעתו בלקיטה לאיזה צורך ישמשו ואילו כל הני משניות דפ"ד דשביעית אשאר פירות תנן דחלה בהם קדו"ש מיד בגדילתם, שהרי רש"י פי' שם משרה וכבוסה כגון בין ופשיטא דענבים מיוחדים לאכילה הם וגם תנן בפ"ד שם שיעור קדו"ש בהם משיגרעו (שיהיו בהם גרעינים) ומ"מ התיר רבי יוסי בליקטן למשרה וכבוסה, וצע"ג.

בפלוגתא הראשונים בסבונים וניקוי וכיבוס

ז' כתב הרמב"ם פ"ה משמ"ו ה"י "מיני כבוסים כגון בורית ואהל קדושת שביעית חלה עליהן ומכבסין בהן וכו' אבל אין מכבסין בפירות שביעית", ומקורו מדברי הירוש' פ"ז מ"א שהסתפקו אם יש קדו"ש במיני כיבוס ופשטו שם מדתניא בתוספתא דבורית ואהל יש בהן קדו"ש, וכבר הקשה הכס"מ שם דאחר דפסק הרמב"ם כרבנן דר"י דמשרה וכבוסה אסורים בפירות שביעית אי"כ ה"נ אין קדו"ש בגידולים העומדים למשרה וכבוסה וכדמב' בפשטות הגמ' סוכה וב"ק שם וכ"כ רש"י שם, ולרבי יוסי קדו"ש חיילא במיני משרה וכבוסה וה"נ מותרת משרה וכבוסה בפירות שביעית, אולם צע"ג מה שתי' הכס"מ דפירות המיוחדין למשרה וכבוסה יש בהם קדו"ש אפי' שהנאתן אחר ביעורן ודוקא פירות הראויים לאכילה יש בהן דין הנאתן וביעורן שוה, שהרי מב' בגמ' דבעצים אין קדו"ש משום שהנאתן אחר ביעורן והרי עצים אין ראויים לאכילה, וגם מש"כ החזו"א ס"ג סק"ז לפרש דעת הרמב"ם צע"ג, דפי' דמשרה וכבוסה חשיב הנאתן וביעורן שוה לענין שתחול קדו"ש כי מתבער דרך הנאתו אלא שלא נגמרה ההנאה עד שייגמר הכיבוס ולא דמו לעצים להסקה שאין הביעור אלא הכשר ההנאה הבאה אחר גמר

המשך בעמוד הבא >>

הגאון ר' אי"ש שפירא שליט"א

האם ישנה קדושת שביעית בלולב? האם ישנה אפשרות להפקיע קדושת שביעית מפירות גמורים? האם מיני סבון ושמפו ומוצרי-טיפוח העשויים משמנים טבעיים ותמציות פירות הם קדושים בקדושת שביעית? והאם מותר להשתמש בהם? מה הוא "הנאתו וביעורו שוה"? ומה הם "משרה וכבוסה"?

"הנאתו וביעורו שוה"

א' שביעית פ"ז מ"א "כלל גדול אמרו בשביעית כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעים ואינו מתקיים בארץ יש לו שביעית ולדמיו שביעית", ובגמ' ב"ק קא' ב' וסוכה מ' א' מבואר שלדעת רבנן אין קדושת שביעית אלא בדברים ש"הנאתן וביעורן שוה" וכלומר בזמן ההנאה מהדבר מתכלה הדבר מהעולם, ומקרא ד"לאכלה" דרשין דומיא דהנאת אכילה אשר ההנאה היא בזמן האכילה ובאותו זמן גם כלה הפרי מהעולם, ולפיכך אמרו בגמ' שם דלדעת רבנן אין קדושת שביעית בעצים ובענפים מפני שסתם עצים להסקה הם עומדים, ופי' רש"י שם דההנאה מהם היא רק לאחר שנעשו גחלים ואחר שכלו מהעולם בבועיתם, מלבד עצים דמשחן (לפי' רש"י היינו עצי-שמן שהיו משמשים בזמנם להאיר על ידי שהדליקום והחזיקום כנר ביד) שבהו"א דגמ' שם סברו שיש בהם קדו"ש מפני שהנאתן להאיר שוה לזמן ביעורן שהרי הם מאירים בזמן בעירתם.

ולמסקנא דגמ' פי' רש"י ותוס' בב"ק שם דגם בעצים דמשחן אין קדו"ש שגם הם כסתם עומדים להסקה ולא להאיר (או לחימום וכדלהלן), אולם בלולב מסקנת הגמ' סוכה שם דיש קדו"ש כיון שעומד בסתמא (בזמנם) לטאטא בענפיו את הבית והרי זה הנאתו וביעורו שוין שכלה ומתבער ומתקלקל בשעת הטאטוא שהיא שעת הנאתו, ומהו הוכיחו תוס' שם דא"כ לפרש דלעולם גם עצים דמשחן סתמן להאיר אלא שלא חילקה תורה בקדושתן והרי הם בטלים אגב שאר העצים שלא תנהוג בהם קדו"ש, דא"כ גם לולב יהא בטל אגב שאר העצים.

ב' אולם הריטב"א בסוכה שם פי' דבתר רובא אזלינן ושרינן אפי' מיעוטא דקיימי למשחן שלא חילק הכתוב בהן כו', ופי' שם כפי' הר"ח (שהובא גם בתוס' שם) דעצים דמשחן היינו שעומדים לחימום הבית שהנאתן וביעורן שוה כי מתחממים בשעת ביעורן ואינו כעצים להסקה דהיינו לאפות ולצללות על הגחלים וכו' ב', ולשיטתו קשה טובא קושית תוס' אמאי בלולב יש קדו"ש, וליישב שיטתו ז"ל נראה שהרי גם תוס' לא הוכיחו ממה שיש קדושה במיני הצובעין וכדתנן במתני' ואע"פ שגם הם עצים ולכא' למה לא הוכיחו תוס' מזה דאין אנו אומרים שהם בטלים אגב שאר עצים ולא תהא בהם קדו"ש, אלא ודאי שמיני הצובעין שאני שהם סוג מיוחד שעושים מהם רק צבע ואין הם עומדים להסקה ובודאי אינם בטלים לשאר עצים, וא"כ גם לולב שאני שהוא עומד תמיד לטאטוא הבית ואינו עומד להסקה ולפיכך לא בטל לשאר עצים, ומשא"כ עצים דמשחן שאע"פ שהם עומדים להסקת חימום מ"מ ודאי הוא אותו סוג שימוש של הסקה הדומה להיסק עצים סתם ושפיר בטלי לשאר עצים.

קדושת שביעית בלולב

ג' וכבר נתבאר דמב' בגמ' שם דיש קדו"ש בלולב שהנאתו וביעורו שוה לטאטוא הבית, וכמו שכתבו הר"ח ורש"י ותוס' והריטב"א ועוד ראשונים שם, אולם הרמב"ם כתב בפיה"מ בסוכה שם וז"ל "והעיקר אצלנו אתרוג בתר לקיטתו אזלינן וכיון שנלקט בשנה שביעית דינו כדין פירות שביעית וכו' אבל הלולב מותר למכור לפי שהוא כעצים ואין קדושת שביעית חלה עליו", ובפ"ח משמ"וה יובל ה"א כתב הרמב"ם בסתמא "הלוקח לולב מעם הארץ בשביעית נותן לו אתרוג במתנה", ופירש בכפות תמרים דהרמב"ם ס"ל דלמסקנא דגמ' אין קדו"ש בלולב כמו דעצים דמשחן אין בהם קדו"ש ומפרש הטעם משום דבטלי לשאר עצים וה"נ בלולב, וכן דעת הרע"ב במשניות שם דלולב עץ בעלמא ואין בו קדו"ש ומסתמא פי' כן בדברי הרמב"ם, וכן כתבו הר"ן שם בתי' הב' והרי"ד בפסקיו.

אמנם יש לפרש דברי הרמב"ם דמודה להר"ח וסיע' דיש בלולב קדו"ש, אלא שהרי הרמב"ם בפיה"מ מפרש מתני' שם דהלוקח לולב מעם הארץ בשביעית נותן לו אתרוג במתנה היינו בתחילת השנה השביעית דאתרוג שנלקט בתחילת שביעית יש בו קדו"ש אע"פ שחננו בשישית, ועי"ז כתב דלולב כה"ג אין בו קדו"ש כי הוא כשאר פירות דאזלינן בתר חטטה ולפיכך אין קדו"ש עליו בתחילת השנה השביעית, וכן מוכח בדברי המאירי שפי' כן בדברי הרמב"ם, וכך יש לפרש גם בדברי הרמב"ם כהל' שמו"י שם דאין כונתו אלא ללולב של תחילת השנה השביעית.

ד' וכבר כתב בדרך אמונה שם סקפ"ו ובביאור"ל ד"ה הלוקח, דמין החזו"א ז"ל צידד בדומניו שאין משתמשים בלולב לטאטוא אזי לכו"ע אין בו קדו"ש, וכמש"כ החזו"א שביעית סי"ד סק"י ומעשרות ס"א סק"ל דקדו"ש בקליפות וגרעינים ומאכל בהמה וכו' ב' תלוי בכל זמן אם משתמשים בהם לשימוש זה דאז הם קדושים ואם אין משתמשים בהם אין הם קדושים ויעו"ש, ומ"מ למעשה החזו"א לעצמו לחוש לקדו"ש בלולב ולפיכך לא רצה לטול לולב מהמשומר וכן לא רצה לקנות לולב משום איסור סחורה רק נטל לולב מהמזופקר.

נושא ונותן באמונה

מו"מ בעינינו מסכת שביעית

הרב אריה מלכיאל גרוזובסקי

שימוש דמיוני מן המדע, ואתרוג בזמנינו מפני מה קדוש בקדו"ש נהוג עלמא מקדמונים דלולב והדסים אין בהם קדו"ש, כיון דבזמנינו אין הלולב עומד לכיבוד הבית, ואין ההדסים בזמנינו עומדים לריח, והיינו דפשיט"ל דאף שעומדים למצוה מכל מקום לא קדש, ולכא"ו היינו משום דשימוש דמיוני לא חשיב לקדש בקדו"ש. וכן יש להוכיח ממש"כ פני" סוכה לט שכתב דדמי אתרוג אינם נתפסין בקדו"ש אלא לפי שווים לאכילה, ולא לפי שווים למצוה, והיינו דאין שימוש המצוה מקדש בקדו"ש, ולהכי וז"ע באמרי יושר סי' ק' וברידב"ז הלכו' שביעית דכתבו שאין להדליק נר חנוכה בשמן דשביעית. עוד נראה להוכיח כן מהא דאיתא בגמ' בכורות דף יב דבהמת שביעית פטורה מן הבכורה, דכיון דאזלא להקרבה, קרינן בה לאכלה ולא לשריפה, ומבואר דהקרבת הקרבן חשיבא הפסד, ולא דיינן לה כשימוש בשביעית, וכן הוא כע"ז במנחות דף פד גבי הקרבת העומר מתבואת שביעית דחשיב הפסד, ומוכח לכא' דשימוש דמצוה אסור בשביעית, וחשיב הפסד השביעית, וא"כ אחר המבואר בגמ' סוכה דף מ וב"ק דף קא דחד כללא הוא, דשימוש המותר לעשות בפירות שביעית, הרי הוא מקדש פירות בקדו"ש, א"כ אם שימוש דמצוה חשיב הפסד הכ"נ שלא יתקדש הפרי מחמתו. [ואין נראה לחלק דלגבי אכילה דבהמה ותבואה חשיבא המצוה הפסד, אבל אם אינו עומד אלא למצוה מתקדש ול"ח הפסד, דנראה דזה אינו, דאם מצוה חשיבא הפסד, לאו היינו משום דלא חשיבא כולי האי לגבי אכילה, רק הוא חסרון בעיקר שימוש דמצוה, ועי']. אלא דמאידיך נראה להוכיח להיפך ממתני' סוכה דף מ דמבואר דאתרוג דשביעית מותר לישלו ל' מינין, ובגמ' סוכה דף לה ע"ב איתא דאתרוג של מעשר שני לא יטלו למצות ד' מינין משום דמפסידו ע"י המשמוש, וקשה מאי טעמא באתרוג של שביעית לא חשו לה, הא הפסד אסור מן התורה בפירות שביעית, [ושמא חשיבא גרם הפסד המותר בשביעית, וז"ע], ומבואר לכא' דשימוש דמצוה חשיב בשביעית ולא הפסד הוא, ולהכי שפיר ממשמש ומפסיד ע"י הנטילה. [שו"ר במדבר שדה להנצי"ב שם שתלה זה הדין בפלו' דמצות לאו להנות ניתנו וכיון דקיי"ל לאו להנות ניתנו אין שימוש המצוה מקדשו בקדו"ש]. וכן נראה לכא' ברש"י יר' פ"ח ה"א דמה דצבע לאדם קדוש בקדו"ש, הוא משום דראוי לצבוע בו בתי תפלין ורצועות ותיקין ס"ת, ומבואר דלא חשיב הפסד מה שצובע בו תפלין, והיינו לכאורה דשימוש דמצוה חשיב לקדש בקדו"ש ול"ח הפסד. אלא דאף אם שימוש דמצוה חשיב מכל מקום הדם ולולב לא יתקדשו משום זה בקדושת שביעית, ומשום דאין הנאת המצוה בשעת הביעור, אלא מקודם להביעור, [משא"כ באתרוג דגמ' סוכה הנ"ל שנפסד במשמוש בשעת נטילה דמצוה הוא, והנאתו בשעת ביעורו], ותליא במש"כ הרש"ם בירושלמי פ"ה ה"א בהא דבעי בירושלמי בשמים אם מתקדשים בקדו"ש, ופירש רש"ם הספק אם הנאה קודם הביעור מקדשת או לאו, וברעק"א ב"ק דף קא

נקט דמקדשת, ועי' בעה"מ סוכה שם, ואי נימא דאינה מקדשת א"ש מה שאין ללולב והדס קדו"ש אף אם שימוש דמצוה מקדש בקדו"ש. אמנם בהא מיהא יל"ע אחר דנהוג עלמא דאין כלולב והדסים קדושת שביעית, דאף שראוי לכיבוש הבית וריח, מכל מקום אין עומדין אלא למצוה, א"כ מ"ט באתרוג נהגים קדו"ש בהפקר ואיסור סחורה והפסד, הא רוב ככל אתרוגים דידן אין עומדין אלא למצוה, ובחזו"א שביעית יד סק"י הכריע דקדו"ש תליא במה דמיוחד לאכילה, ולא סגי במה שראוי לאכילה, וז"ע. שימוש האסור בשביעית היכא שאינו סתירה לאכילה דשביעית במתני' פ"ז מ"א מבואר דמה דאין הנאתו וביעורו שוה אינו מתקדש, ובגמ' סוכה דף מ וב"ק דף קא איתא דה"ה דאסור לעשות הנאה זו בפירות הקדושין בקדו"ש, ולפ"ו השימוש האסור בפירות שביעית כשאין הנאתו וביעורו שוה, אינו אלא היכא דע"י השימוש איכא הפסד להפרי, אבל לא היכא שאין בזה סתירה לאכילה ושימוש דשביעית. אלא דיעו' ברעק"א ב"ק דף קא שכתב דהנאה קודם הביעור חשיבא כהנאתו וביעורו שוה, והוכיח כן מהא דלולי קרא לאסור סחורה בפירות שביעית, היה הדין דמותר לסחור בפירות שביעית, אע"ג שהוא הנאה קודם הביעור, ומוכח דהנאה קודם הביעור מותרת, דאל"ה לא היה צריך קרא לאסור סחורה בפירות שוה, דומיא דהנאה אחר הביעור, וז"ע דאם באנו לדון לאסור הנאה קודם הביעור לכא' אין זה אלא היכא שהוא סתירה לאכילה ושימוש דשביעית, וא"כ הא גבי סחורה אין המכירה והמסחר בפירות מבטלין וסותרים אכילה דשביעית, ומאיה טעם תאסר, וכי שביעית איסור הנאה היא. [משא"כ לענין אם יתקדש הנאה בשעת ביעור בקדושת שביעית שהוכיח הרעק"א], וז"ע. אלא דיעו' עוד בדברי הגר"א בפ"י ליר' סוף פ"ח דשביעית, דמרחץ שהסיקוהו בתבן דשביעית שאסור משום דאין הנאתו וביעורו שוה, אסור לרחוץ בו להנות מהאיסור, הרי דאף שאינו מוסיף בהפסד השביעית מיד, שהרי התבן נשרף והולך וכבר חיים המרחץ, מכל מקום אסור מדינא להנות ממנו כיון שהוא נהנה משביעית בהנאה שאין הנאה"ב שוה, [ויתכן דסברת הגר"א עדיפא מהרעק"א כיון דנהנה מכלילי השביעית, אף דאין מוסיף כילוי במה דנהנה, משא"כ היכא דאין הנאתו מהכילוי וההפסד], וז"ע בזה. בגדר הנאה בשעת ביעור דאכילה בפירוש הר"ח סוכה דף מ פירש הא דאוכל הוי הנאתו בשעת ביעורו, דהביעור בשעת לעיסה ובאותה שעה איכא הנאת חיד, ומבואר דהנאת מעיו אחר שנפסד בלעיסה חשיב הנאה אחר הביעור. א מ נ ס בתוס' פסחים כו ע"ב כתבו דאף באכילה לא הוי הנאה בשעת ביעור ממש, ולכא' כוננו דהכילוי בשעת לעיסה והנאה בשעת בליעה או בהנאת מעיו, ולכא' פליג בזה על הר"ח. ויל"ע להר"ח במי שאין לו חוש טעם ואינו נהנה הנאת חיד האם מותר באכילת פירו"ש, דהא לא ניתנו פירו"ש להנאה אחר הביעור דומא דמשרה וכבוסה, ומאידיך י"ל דכיון דהוי אכילה בכל דיני התורה, ודאי נכלל בקרא דלאכלה, אלא דצ"ע דא"כ נילף מינה דאף הנאה אחר הביעור מותרת.

המשך פירות שביעית

הביעור ודוקא לענין שאסור להשתמש בפירות סתם למשרה וכבוסה אמרו בגמ' דאינו דומיא דלאכלה וחשיב כלפי זה הנאתו אחר ביעורו, וז"ע דכל זה דלא כפשטות הגמ' המבו' להדיא דשוה משרה וכבוסה בלעיסה דחשיבא אין הנאתו וביעורו שוה. ח) ובמקדש דוד כתב באופן"א ליישב דעת הרמב"ם דבורית ואהל הללו הם צמחים העומדים לסבון לרחיצת אדם ובה חשיב שפיר הנאתו וביעורו שוה שהם מתבערים בזמן ההנאה עצמה ויש בהם קדו"ש, ומ"מ מותר להשתמש בהם גם למשרה וכבוסה דכיון שאין עומדים לאכילה התירה תורה להשתמש בהם גם הנאה שאחר ביעורו, ומשא"כ עצים דאין בהן קדו"ש כיון דכל שימושן הוא רק באופן דהנאתו אחר ביעורו, וגם ת"י זה צ"ע דא"כ היאך פשטו בירוש' שם מיני כיבוס מבורית ואהל והרי לא דמו כלל דמיני כיבוס אין הנאתו וביעורו שוה ומשא"כ בורית ואהל דלרחיצת אדם הם והנאתו וביעורו שוה. ט) וע"כ צ"ל בפ"י דברי הרמב"ם כמש"כ מהר"י קורקוס ז"ל ובפאת השולחן, דכיון דהטעם דכבוסה נחשב הנאתו אחר ביעורו פ"י רש"י דמדד בהטלת הפשתן והבגד לין מתקלקל היין ואין הבגד מתכבס אלא אחר כמה ימים והיינו שמתקלקל היין לשתיה ובודאי עיקר שימושן עומד לכך וכל שנפסל מזה חשיב כביעורו ואין הנאת הכיבוס אלא אחר ביעורו, א"כ אין זה שייך אלא ביין וכיו"ב ולפיכך אסור להשתמש בהם למשרה וכבוסה, אבל במיני צמחים שעושים מהם בורית ואהל הרי אדרבה דאין שימושם למאכל אלא לכיבוס, וא"כ כלפי כיבוס ודאי הנאתו וביעורו שוה שהרי במשך אותם הימים עד שמתכבס הבגד נחשבים המינים הללו כאינם מבערים שהרי ראויים לכיבוס והמשך הכיבוס וממילא ביעורו בשעת גמר כיבוס וכזמן הנאתו

ולפיכך יש בהן קדו"ש וגם מותר להשתמש בהם למשרה וכבוסה, ובדרך אמונה שם בצה"ל ס"ק קכ"ו כתב בדברי החזו"א כעין דברי מהר"י קורקוס והפא"ש, וז"ע. י) והנה החזו"א סי"ג ס"ק י' וכתב דדעת רש"י שאין במיני כיבוס קדו"ש ודעת הרמב"ם דיש בהם קדו"ש ולא הכריע, והמאירי בשבת צ' א' כתב שאין קדו"ש בסבון שאינו ראוי למאכל אדם או בהמה, אבל בגדה סב' א' כתב המאירי דמיני הכיבוס יש בהם קדו"ש כמיני צובעין וחילק שם בין סבון שנעשה מאפר שאין בו קדו"ש ובין שנעשה מעצים וצמחים עצמם, אמנם לפי המתבאר לעיל עולה לכא' ששמינים וכיו"ב העומדים לרחיצת חפצות אדם יש בהם קדו"ש לכו"ע לפי שהנאתו וביעורו שוה כמש"כ המקדש דוד ובה לא פליג רש"י, וגם מותר להשתמש בהם לכך וכנ"ל, ולא עוד אלא דמותר להשתמש בהם גם לניקוי וכיבוס בגדים לדעת המקד"ד אם אינם עומדים לאכילה, אבל לערב שמן ותמצית פרי הראוי לאכילה בסבון או שמפו וכדו' אסור, שהרי אפילו אם נחשב כסיכה שהותר שמן שביעית לה וכמו שפסק הרמב"ם פ"ה ה"ו ואפילו אם סך את גופו לרפואה מכו' בירוש' פ"ח ה"ב שמותר וכן פסק בחזו"א סי"ד ס"ק, מ"מ זה דומה למש"כ הרמב"ם שם שאסור לפטם את השמן וכמש"כ הרמב"ם פ"ה א מותרות ה"ג דאסור להוציא מכלל מאכלות ולעשותו שמן המשחה והיינו שהפסידו מאכילה שלא יהא ראוי אלא לסיכה, וכש"כ בתמציות של פירות שונים שאינם עומדים לסיכה שאסור, ועוד דשימוש זה לא הוה הנאתו וביעורו שוה שהרי נפסל מיד מאכילה ואילו הנאתו היא רק בשעת הרחיצה וזה דמי למשרה וכבוסה, וז"ע.

קהילות
באר שבע
בית חב"ד הארץ
073-275-7000

נדרים
בית חב"ד הארץ
073-275-7000

נלימ
עמוד תורני מודר
054.85.92.161:טל

אנו זקוקים להשתתפות בהוצאות לזיכוי הרבים ניתן לתרום בעמדת קהילות מס' 8317 תורת הטהרה קטגוריה פנימית 3 אהלי שביעית וכן בקו הצדקה בשלוחה הני"ל: 0732757000

< וכן בעמדות נדרים פלוס

תורת הטהרה שלוחה 6394 קטגוריה 2 לאהלי שביעית או בנדרים פון: 037630585 שלוחה 6394

ניתן לשלוח הארות והערות במסכת שביעית למדור נושא ונותן באמונה עד ערש"ק (כולל) פרשת כי תבא למייל: 0761377@gmail.com

לקבלת הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת המייל: 4124127@GMAIL.COM כמו"כ בכל עניני הגליון ניתן לפנות במייל הנ"ל או בפקס: 0548592161 בחו"ל: 13479092906